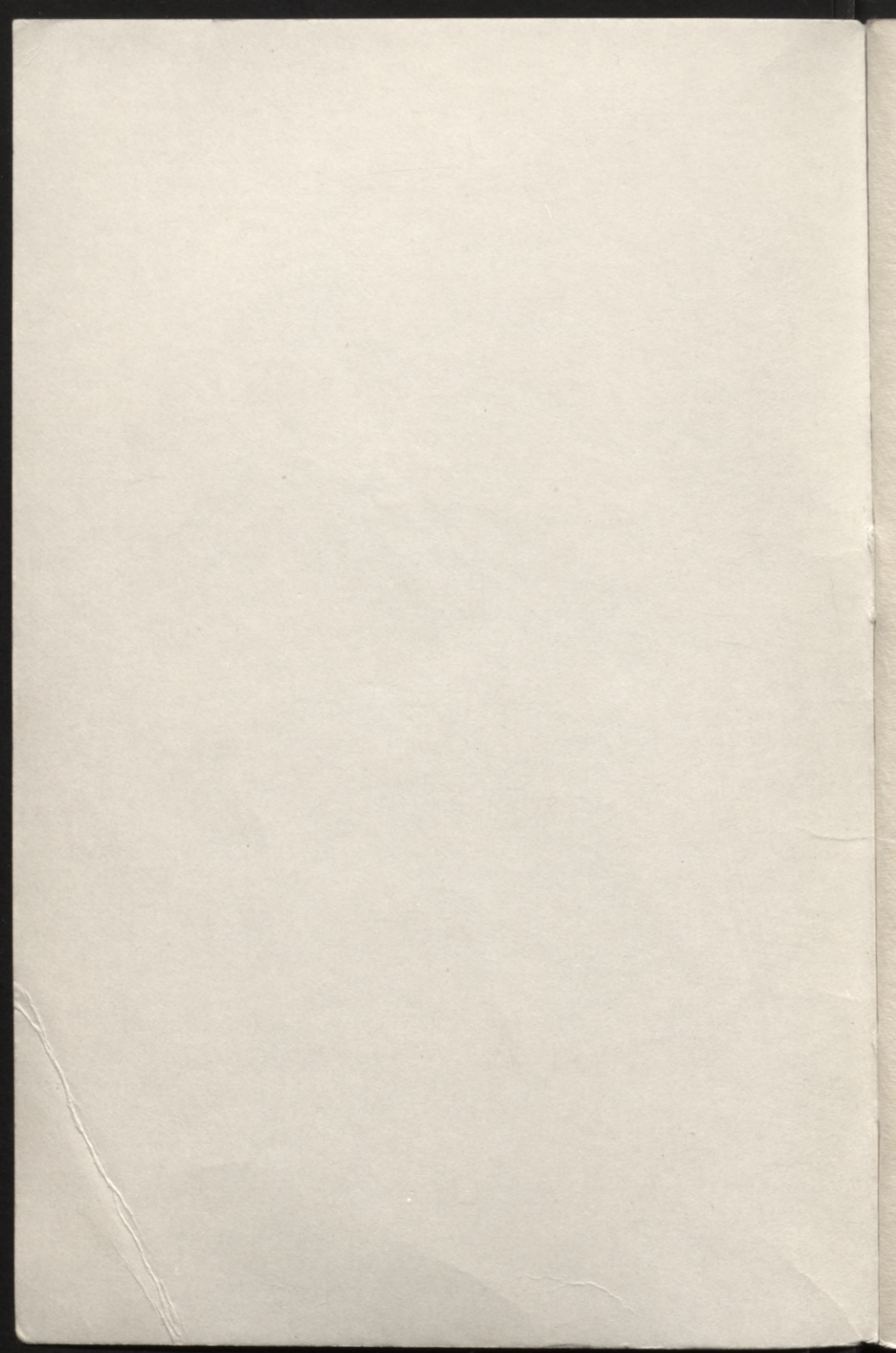

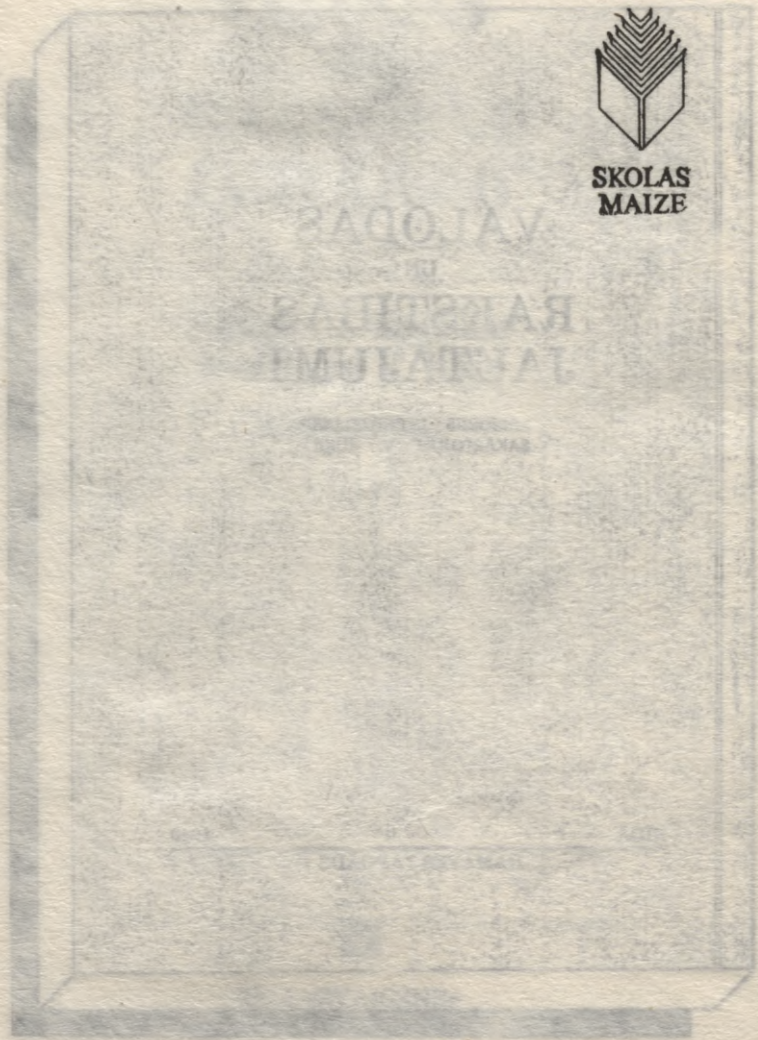
40
VALODAS
un
RAKSTĪBAS
JAUTĀJUMI

SKOLAS
MAIZE

VALODAS
UN
RAKSTIBAS
JAUTĀJUMI

REDIĢĒJIS J. ENDZELINS
SAKĀRTOJUSI V. RŪKE

RĪGA

1940

RAMAVES APGĀDS

94-3
L 598

02.0103.900
002 27

L
4

VALODAS un RAKSTĪBAS JAUTĀJUMI

Rediģējis J. Endzelīns
Sakārtojusi V. Rūķe

OTRS IZDEVUMS

RĪGA «ZVAIGZNE»

4-00010-204-8 10021

808.83(075.3)
Va 890

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

~~911.13.959~~

0305067843

RAKSTLAS

LAUTĀJUMI

ADOLFA

Rediģēja J. Burdakovs

Sakārtojis V. Rūp

GRĀMATA

Grāmata izgatavota tipogrāfijā «Poligrāfists»

GRĀMATA

ISBN 5-405-01399-4

PRIEKŠVARDI.

Ir vēl latvieši, kas domā, ka viņiem ir vēlama pēmcība dzimtās valodas un rakstības jautājumos un ka spriešanai par šiem jautājumiem ir vajadzīga valodnieciska izglītība. Viņu vajadzībām ir nodomāta arī šī grāmatiņa, — kā papildinājums manām «Dažādām valodas kļūdām» un P. Ozoliņa „Valodas prakses jautājumiem”. Kā tur, tā arī te kļūdu piemēri nav izdomāti, bet ņemti no dažādiem rakstiem. Sie piemēri jau iepriekš ir minēti un pārrunāti R. L. B. valodniecības nodaļas sēdēs.

J. Endzelīns.

GRĀMATAS IEKĀRTOJUMS.

Grāmatā nav iztirzātas tās valodas kļūdas, uz kurām aizrādīts J. Endzelina „Dažādās valodas kļūdās“ (1932⁴). Vienu vai otru vietu salīdzināt ar „Dažādu valodas kļūdu“ (saīsinot: Dvkļ) attiecīgajiem paragrafiem ļauj norādījumi uz tiem tekstā.

„Valodas un rakstības jautājumos“, vietumis no stingras alfabēta kārtas atkāpjoties, līdzīgi darinājumi aplūkoti vienkopus, dodot īsus aizrādījumus par attiecīgā tipa veidojumiem vispār.

Tekstā ar trekniem burtiem iespēstas tikai rakstu valodā atzīstamās formas.

Lai atvieglotu atsevišķu vārdu sameklēšanu, grāmatas beigās dots visu grāmatā aplūkoto vārdu reģistrs. Ķ zīme vārda priekšā norāda, ka vārds ir formāli nepareizs darinājums un nav rakstu valodā kultivējams. Gadījumos, kur vārds no formālā viedokļa pareizs, bet tā izlietājums frazē var būt arī nelatvoisks, vārdu reģistrā Ķ zīme nav lietāta. Aiz vārda liktie burti norāda nodaļu (Sintaksi, Izrunu utt.), kurā vārds iztirzāts, bet cipars — attiecīgo paragrafu (ne lapaspusi!).

Grāmatā minētās frazes vārdu reģistrā nav ietilpinātas; tās sameklējamas pēc satura rādītāja.

A. IZRUNA

1. Verbu „cerēt, derēt, drebēt, pelēt, peldēt, perēt, stenēt, vēlēt (wünschen)“ tagadnes formas, atskaitot vienskaitļa otru personu, literārā valodā runājamas ar platu e-skaņu: es **ceru**, viņš, viņi **cer**, mēs **ceram**, jūs **cerat**.

2. **Venta, Ventspils**, daudzsk. ģenitīvs **Cēsu un Zemgale** (īsti: zemais gals) runājami ar platu pirmās zilbes e.

3. Adverbu **sen** vidus dialektā runā ar šauru e, un tā to klājas runāt arī literārā valodā. Turpretim adjektīvā **sens**, gluži tāpat kā, piem., adj. „vecs“ ir plata e-skaņa. Vecos salikteņos e platums atkarīgs no sekojošām skaņām, piem.: **svētvakars** ar platu e, jo nākamā zilbē seko a, bet **svētdiena** ar šauru e, jo nākamā zilbē ir šaurā ie-skaņa. Jaunākā laikā darinātie salikteņi patur pirmās daļas izrunu, piem., **vecpilsēta** ar platu e, lai gan otrā zilbē seko šaurā i-skaņa. Tādēļ tādi salikteņi kā: **senlaiki, senlatvieši, sengrieķi, senkrievi** u. c., kuru pirmajā daļā ir adjektīvs „sens“, runājami ar platu pirmās zilbes e-skaņu, vienalga, vai nākamās zilbes skaņa plata vai šaura. Ja, turpretim, salikteņa pirmajā daļā ir adverbs „sen“, piem.: **sengaidīts, senaizmirsts**, tad pirmās daļas e-skaņa šaura.

4. Lietvārds „bēres“, tāpat kā citi ē-celmu vārdi, daudzskaitļa ģenitīvā galotnes -u priekšā iegūst līdz-

skaņa mīkstinājumu: bēru (kā: sēne — sēru). un mīkstinātā līdzskaņa priekšā saknes ē-skaņa runājama šauri.

5. Gluži tāpat kā ar ne-saliktos pronōmenos „nekas, nekāds, neviens“ arī salikumā **nekatrs** uzsverama otra zilbe, piem.: vīriešu, sieviešu un nekatra kārta gramatikā.

6. **Svešvārdos**, vispār, e runājams šauri, neatkarīgi no nākamās zilbes patskaņa kvalitātes, piem.: **metalls, dekāns**, bet tautosillabiska r priekšā — plati: **pergaments, verbs, Herders**. Platā e izruna tautosillabiskā r priekšā radusies šejienes vācu valodas ietekmē, bet stipri iesakņojusies tautas izrunā un tādēļ būtu paturama. Izņēmums ir **termina** vārds, ko lielākā daļa runā šauru e, jo vācu valodā uzsver šā vārda otru zilbi (Termin); bez tam šis vārds iegūvis jau pa daļai latvisku tērpu.

7. Vecākos un sen pierastos **svešvārdos** o izruna jau pielāgojusies latviešu valodas divskaņa uo izrunai, piem., vārdos: **balkons** (it. balcone), **feletons** (fr. feuilleton), **koris, redaktors, direktors**. Jaunāka slāņojuma svešvārdos o izrunājams pēc oriģinālvalodas izrunas: **bēkons, telefons, jōds, doktors** (zinātniskais grads).

8. Svešu īpašvārdu izrunu skat F.

B. Galotnes un piedēkļi

9. Tagadnes ā-c. verbos, kam infinitīvs beidzas ar -cīt (locīt, mocīt), tagadnē ieteicamās formas rakstu valodā ir ar k: es **loku** (ne: locu), tu **loki** (ne: loci); **moku, moki**, atskaitot vārdus: mācīt (**mācu, māci, māca**), mīcīt (mīcu, mīci, mīca).

10. Pagātnes aktīvā divdabja sieviešu kārtas forma rakstu valodā runājama ar galotni -i: **mirusi**, nevis: miruse.

11. No pagātnes akt. divd. siev. k. formām ar noteikto galotni vecākā forma ir ar -usī: **salīkusī**, kā runā vēl tagad Valmieras apkārtnē; jaunākā — ar -ušā: **saliķušā**. Literārā valodā atzīstamas abas.

12. Pagātnes refleksīvais divdabīšs vienskaitļa akuzatīvā beidzas ar -ušos: **vilkušos, atrodošos**. Tādēļ arī teikumā „lietāšanai nodeva blakus atrodošo namu“ divdabja forma pareizi skan „atrodošos“ (namu).

Minēto divdabīši datīvā nelietā; datīvā jāizvēlas cita divdabja forma, piem., „atrodamam namam“ vai „esošam namam“.

13. Ja adjektīva priekšā stāv „šis“, „tas“ vai posesīvie pronōmeni (mans, tavs, savs, mūsu, jūsu, viņa, viņu), kas norāda uz priekšmetu kā kaut ko zināmu, adjektīvs lietājams ar noteikto galotni. Izņēmuma veidā adjektīva nenoteiktās formas arī aiz posesīvajiem pronōmeniem stāv izsaukumos akuzatīvā un ģenitīvā: **tavu skaistu dziedāšanu! tavu traku blāvienu!**

Vienskaitļa datīvā un lokatīvā un daudzskaitļa datīvā, instrumentālī un lokatīvā, kur izlokšnēs ar noteikto nozīmi gadās dzirdēt arī īsākās, ar nenoteikto adjektīvu formām identiskas formas, piem.: „šai mazā mājā“, „savai vecai mātei“, rakstu valodā ieteicamas garākās: **manam mazajam brālim, tai lielajā mājā, ar saviem garajiem soļiem, mūsu skaistajā zemē utt. a-skaņa j priekšā īsa.**

Tikai adjektīviem ar -ējs noteiktā forma datīvā un lokatīvā skan tāpat kā nenoteiktā: **pretējai** (ne: pretējajai) **pusei, virsējā** (ne: virsējajā) **kārtā**; tendence runāt īsākās formas minētajos locījumos ir arī adjektīvos, kas ļoti garī, piem., **ciņījamai** (ne: ciņījamajai) **kundzei**.

Ievērojot to, ka „pagasta vecākais“ kā amata apzīmējums lietāts substantīva, ne adjektīva nozīmē, pie tam ir diezgan garš vārds, ieteicams to datīvā lietāt

īšajā formā: **pagasta vecākam**, bet, piem., pagasta (pēc gadiem) **vecākajam** cilvēkam.

Noteikto adjektīvu nōminātīva, ģenitīva un akuzātīva formās rakstu valodā nav -aj- galotnes priekšā; tādēļ pareizi jārunā: **Tālie austrumi** (ne: Tālajie austrumi), **saudzēt mūsu mazos** (ne: mazajos) **bērnus** utl.

14. Kārtas skaitļēņi rakstu valodā palaikam lietājami ar noteikto galotni, atskaitot skaitļēņi **otrs**, kam sākumā noteikto formu nemaz nav bijis un ko arī tautas dziesmās un vecajos tekstos sastop ar nenoteikto galotni; tātad var, piem., teikt, ka kāds dzīvo **pirmajā, otrā** (labāk nekā: otrajā), **trešajā, ceturtajā stāvā**.

15. Atvasinātos verbos ar -ot-, kam pamatā ē- vai iio-c. substantīvs, līdzskanis -ot- priekšā mīkstināts; sēne — sēnot, bailes — baiļoties; tāpat arī: slēpe — **slēpjot**. Dzirdamās nepareizās formas „pīpot“, „slēpot“ bez jieviesušās to izlokšņu ietekmē, kur j aiz lūpeņiem zudusi.

Tā kā no ē-celmu substantīviem var atvasināt ar tādu pašu nozīmi arī verbos ar -ēt-, „pīpjot“ vietā var lietāt izloksnēs plaši pazīstamo verbu **pīpēt** un pēc tā parauga arī no „slēpes“ vārda darināt **slēpēt**.

16. Rakstu valodā no ē-celmu substantīviem pamazināmās formas darina ar -īte: upe — upīte, zāle — zālīte, karote — karotīte. Tas pats latviešu valodā pārņemtos svešu valodu vārdos; tādēļ pareizi jārunā: krūze — **krūzīte** (ne: krūziņa), tase — **tasīte** (ne: tasiņa), karte — **kartīte** (ne: kartiņa), kaste — **kastīte** (ne: kastiņa).

17. No substantīviem darinātie adjektīvi ar -ains norāda, ka tas, ko apzīmē pamatvārds, kādam priekšmetam piemīt vairumā: **gružains**, **zāļains**, **spalvains**. Ja pamatvārda daudzskaitļa ģenitīvs lietājams, pie tam ar to pašu nozīmi, kas adjektīvā ar -ains, un ja šai dzīsk. ģenitīvā līdzskanis mīkstināts, tad līdzskaņa mīkstinājums paliek arī attiecīgajā adjektīvā: **klints** — **klinšu** —

klinšains; akmens — akmeņu — **akmeņains**; bet, piem., saule — **saulains**, jo gadās runāt par vienu sauli, ne saulēm; zāle — **zālaina** pļava, jo daudzskaitlī „zāles, zāļu“ vārds ieguvis jau citu (medikamentu) nozīmi.

No izloksnēs sastopamām formām ar -aiņš, ko lietā ar tādu pašu nozīmi, rakstu valodā jāvairās.

18. Ievērojot nozīmes starpību vārdu pāros: „dzērājs“ — kas bieži piedzežas, un „dzērējs“ — kas pašreiz (ko) dzer; „arājs“ — kuŗa pastāvīgā nodarbošanās ir aršana, un „arējs“ — kāds, kas pašlaik ar, ar piedēkli -āja var atvasināt no vienzilbes vārdiem profesionālu darbinieku apzīmējumus, piem.: **nesājs** (eks-presis), **svērājs**, **vedājs**, pretstatā formām ar -ējs, kuŗas apzīmē nejaušu darītāju: **svērējs** **vedējs** (kas zināmā brīdī sver, ved). Pareizi būtu jārunā arī par **cilvēku ēdāju** (kanibalu), ne „cilvēku ēdēju“.

19. Adjektīvi ar -ējs, kas atvasināti no adverbiem, attiecas uz vietu un laiku un ir ar konkrētāku nozīmi. Tādēļ var runāt, piem., par **vispārēju mēri**, **vispārēju krīzi**, bet **vispārīgo vēsturi**, **vispārīgiem nosacījumiem**, jo -īgs piešķir abstraktāku nozīmi.

„Astoņgadējs“ (puika) nav labs darinājums, jo atvasinājuma pamatā nav laika vai vietas adverbs; tā vietā var teikt: **astoņgadīgs** vai **astoņu gadu puika**.

20. Adjektīvi ar -isks.

Kur krievu un vācu valodā lietā adjektīvu, tur latviešu valodā bieži vien var izteikties ar substantīvu ģenitīvā; piederīgajam adjektīvam tādos gadījumos ir cita nozīmes nianse, piem.: statistikas birojā var veikt dažādus statistiskus darbus, vēstures apskatā var būt atzīmēti vēsturiski notikumi utt. Tā der izšķirt arī adjektīvu „elektrisks“ no substantīva ģenitīva „elektrības“ — varam runāt par **elektrības patēriņu**, **elektrības skaitītāju**, bet var būt arī **elektrisks gludeklis**, **elektrisks tramvajs**, dažādi **elektriskie slēdzamie pulksteņi** utt.

Garu formu „reālistisks“ un „ideālistisks“ vietā var labi lietāt īsākas formas: **reālistisks** un **ideālistisks**, jo latviešu valodā no adjektīviem iespējams atvasināt adjektīvus ar -isks, kas apzīmē piemēribu: liels — lielisks, zems — zemisks un pēc to parauga arī: reāls — reālistisks, ideāls — ideālistisks, piem., reālistiskais un ideālistiskais virziens literātūrā.

Tāpat **humorisks** (no „humors“ kā „tautisks“ no „tauta“) skan labāk nekā „humoristisks“.

„Prōzaisks“ radies svešu valodu ietekmē; tā vietā lietājams atvasinājums ar -isks: kā dzeja — dzejisks, tā: prōza — **prōzisks**.

Garu formu „literārisks“, „mūzikālisks“ vietā ieteicamas īsākās: **literārs**, **mūzikāls**.

Adjektīvu formas „lietišķs“ un „lietišks“, „vīrišķs“ un „vīrišks“ un citas līdzīgas ir jaunāka cēluma un radušās laikam kontāminācijas ceļā no vecākām formām „lietisks“, „vīriskis“ un šo atvasinājumiem „vīrišķis“, „vīrišķīgs“. Rakstu valodā ieteicamas formas ar -išķīgs, -isks (lei. -išķas): **lietišķīgs**, **lietisks** pierādījums, sievišķīgs, sieviskas atskaņas vai arī piederīgie lietvārdu locījumi, piem., „ikdienas maize“.

21. Substantīvi, kas atvasināti no adjektīviem ar -ība, palaikam apzīmē dzīvam radījumam piemītošu pastāvīgu un aktīvu īpašību, piem., kūtrība, turpretim atvasinājumi ar -ums, ko var darināt no visiem adjektīviem, īsti ir tikai šā adjektīva satura substantīvējums, piem., akmens cietums, t. i., ka akmens ir ciets. Tādēļ jārunā ne par kādas domas „pareizību“, bet par kādas domas **pareizumu**, t. i., ka doma ir pareiza. Jāšķir kāda cilvēka **bardzība** (pastāvīga īpašība) un **bargums** (atsevišķā brīdī novērojama īpašība, kas var gadīties arī pēc dabas lēnīgam cilvēkam); kūtrība un kūtrums, ļaunība — die Bosheit, ļaunums — das Böse. Ievērojot to, ka atvasinājums ar -ība no adjektīva „labs“ ieguvis speciālu nozīmi, blakus formai **labums** (das Gute) darināms jaunvārds **labestība** (die Güte), kas atvasināts

ar 2 piedēkļiem pēc „mīlestības“ vai „žēlastības“ parauga.

22. Nebojātā tautas valodā tagadnes aktīvos divdabjus ar -ošs nemēdz lietāt no transitīviem verbiem. Tādēļ rakstu valodā nav ieteicams tāda tipa divdabjus kultivēt, bet likt to vietā citas — latviskākas — konstrukcijas (sal. daudzos piemērus Dvkļ 8—10).

Gluži neparasta ir latviešu valodā konstrukcija, kur no divdabja, kas atvasināts no transitīva verba, vēl atkarīgs objekts akuzatīvā, un, ja kādā tautas dziesmā sastop, piem., „Se tev, sievas gribošam!“, tad tas ir izņēmums. Skaužams ir tādēļ „bailes iedvesošs klusums“, „ūdeni necaurlaidošs mētelis“ un citi tiem līdzīgi savienojumi. Divdabji „iedvesošs“ un „necaurlaidošs“ ir arī formāli nepareizi darinājumi, jo šos divdabjus atvasina no tagadnes celma, un tādēļ divdabis no „dvēst“ var skanēt tikai ar š, ne s: „dvešošs“ (tag. dvešu), divdabis no „laist“ — ar ž, ne d: „necaurlaižošs“ (tag. laižu), bet šādas formas ir nelabskanīgas vairāku šņāceņu dēļ (par līdzīgām formām skat. Dvkļ 9, 10). „Bailes iedvesošs klusums“ pareizi var būt „klusums, kas iedveš bailes“ vai vienkārši „drausmīgs klusums“; „ūdeni necaurlaidošs mētelis“ var būt „nemirkstams mētelis“.

Liekot no transitīviem verbiem atvasināto divdabju ar -ošs vietā darītālvārdus ar -ējs, piem., „izšķirējs vārds“, jāiegaumē, ka minētā forma ar -ējs ir substantīvs un nekad nevar tikt lietāts kā (noteiktais) adjektīvs, piem., „izšķirējais vārds“, „izšķirējās cīņas sākums“; tāpat nav iespējams no tā atvasināt adverbu ar -ēji, piem.: „tas ietekmēja cīņu izšķirēji (pareizi: izšķirīgi).“

Gadījumos, kur bez šādiem divdabjiem ar -ošs citādi grūti kā izteikties, tie pieļaujami: var runāt, piem., par „atspirdzinošu miegu“.

Nav iemesla skaust — kā to dažkārt dzird darām — tagadnes divdabjus ar -ošs no intransitīviem verbiem. Tekošs ūdens, guļošs zaķis, kaļojoša valsts ir bez

vainas, un tiem dažkārt cita nianse nekā attiecīgajiem darītārvārdiem ar -tājs, -ējs: „skrejošs zirgs“ (zirgs, kas pašlaik skrien) nav tas pats, kas „skrējējs zirgs“, tāpat kā „kaņotāja valsts“ var būt kareiviska valsts, kas bieži mēdz kaņot, turpretim „kaņojoša valsts“ var būt arī pēc savas dabas miermīlīga valsts, kas pašreiz kaņo.

23. No infinitīva celma atvasinātie substantīvi ar -šana palaikam apzīmē pašu darbības norisi, piem., braukt — braukšana. Tā arī lūgšanas vārds īsti lietājams tikai šai nozīmē (das Beten, das Bitten, моление), bet, par lūguma tekstu runājot, der lietāt jau Fūrekera rakstos sastopamo lūgsnu (das Gebet, молитва). Tā, piemēram, var teikt, ka „mācītājs saka lūgšanas vārdus“, „lūgšanas laikā lūdzējs nometas ceļos“. Šo pašu nozīmes starpību iegauvējot, jāšķir sarakstīšanās (ilgstoša darbība) un sarakste (dokumenti). Līdzīgā kārtā derētu šķirt nepatikšanu (pašu norisi) no nepatiksmes (nepatikama notikuma). Vispār, atvasinājumi ar -šana, ja tie lietāti īstajā nozīmē, nav skaužami. Tā frazē „manuskripta iespiede piesprieda nauda“, kur jāapzīmē tirā darbība, labāk der atvasinājums ar -šana: „manuskripta iespiešanai piesprieda nauda“.

24. Atvasinot substantīvus ar -tuve vai -tava, valodas praksē pasākts atvasinājumu darināt ar -tuve, ja tas atvasināts no vienzīlbes verba: aus — austuve, kārst — kārstuve, bet ar -tava, ja tas atvasināts no vairākzīlību verba, arī salikta verba: pārdot — pārdotava, šķirot — šķirotava. Pret šādu paradumu nav ko iebilst, tomēr jāzina, ka dzīvā tautas valoda šādas šķirošanas nepazīst.

25. Vārdos „lidonis“, „lidotājs“, „dziedonis“, „dziedātājs“, kas visi ir pareizi darinājumi, derētu ievērot zināmu nozīmes niansi: **lidonis**, **dziedonis** vairāk attiecināmi uz profesionāliem darbiniekiem (sal. tādus atvasinājumus kā: kalpone, klaidonis); runā jau arī par **kuņa vadoniem**. **Lidotājs**, **dziedātājs**, turpretim, var būt arī kuņa katra persona, kas pašlaik lido, dzied.

C. Salikteņi

26. Latviešu valodā verba sakni ar sekojošu substantīvu nevar savienot saliktenī, atskaitot gadījumus, kur šis substantīvs ir it kā šā verba objekts, piem., grozgalvis. Tāda tipa salikteņi kā: pļaujmašīna, raidluga, pildspalva u. c. ir nelatviski un darināti pēc vācu valodas parauga, kur tādi ir parasti. Kā latviešu valodā, piem., karote, ar ko ēd, ir „ēdamkarote“ un ne „ēdkarote“, tāpat mašīna, ar ko pļauj, saucama **pļaujmašīna** resp. pļaujamā mašīna. Tāpat jārunā par **raidāmlugām**, **pildāmspalvām**, **vedammaksu** (ne: vedmaksu), **sūcamgāzi** (ne sūcgāzi); sal. arī piem. Dvk| 40, 41. Nepareizi darinātās „lejkannas“ (Giesskanne) vietā var lietāt **lejkanņu** vai **laistiklu** (kā „mistiklas“ no „mistīt“). „Raidstaciju“ var saukt par **raidiklu**, sal. ganīklu. Vācu „der Fallschirm“ ir nevis „krītširmis“, bet **kriteklis** vai **izpletnis**, kā jau arī runā un raksta. Nepareizi atvasinātās „dzēšlapas“ vietā var likt jaunvārdu **saušēklis** (ar gaļu ē!), kas atvasināts no verba „sausēt“. „Spraudadata“ ir vai nu **spraužamadata** resp. (sa)spraužamā adata, vai **spraudene**. Nepareizi darinātais saliktenis „saistviela“ aizstājams ar vārdiem **saisteklis** vai **saistikla**. „Skrejlapas“ varētu būt saucamas **skrejeņes** vai **lidenes**.

Nav skaužami pareizi darināti salikteņi, piem., **baudviela**, **skatlogs**, **ziedaugi** u. c., kuŗu pirmajā daļā nav verba sakne, bet substantīva saīsināta locījuma forma. Tā blakus „skatlogam“ pazīstams subst. „skats“, „ziedaugi“ radušies no „ziedu augiem“ utt. (citus piem. skat. Dvk| 40, 41). Tāpat bez vainas ir salikteņi: **degpunkts**, **deggāze**, **peldkostīms**, **peldvieta**, **lidosta**, jo arī tur salikteņa pirmajā daļā ir substantīvs. Arī **vadmotīva** vārdā, kas ieteicams vāciskā „leitmotīva“ vietā, 1. daļas pamatā ir substantīvs „vads“ (Führer), sal. ceļa vadu „Führer, Wegweiser“ Vestienā.

Nelatvisko darinājumu „sprāgstvielas“, kur salikteņa

pirmajā daļā likta verba tagadnes forma, var aizstāt spridzināmās vielas vai īsākais spridzeklis, kas darinās pēc „grābekļa“, „brucekļa“ un citu līdzekļu un rīku vārdu parauga.

27. Tāda tipa salikteni kā „celtspēja“, „darītgriba“ ar infinitīvu pirmajā un substantīvu otrā daļā nav latviešu valodā parasti, un no tiem jāvairās. Ir gan pazīstams un jau pierasts saliktenis „ēstgriba“, bet tas ir samērā jauna cēluma un nevar derēt par paraugu turpmākiem darinājumiem. Labojot minētos salikteņus (celtspēja, darītgriba), varam teikt: **griba darīt, spēja celt.**

28. Tīrā latviešu valodā nav parasti salikteni ar substantīvu pirmajā un adjektīvu otrā daļā. Tāda tipa salikteni kā: asinssarkans, piena balts, nāves kluss, zīda miksts, kur pirmās daļas substantīvs domāts kā salīdzinājums adjektīvā izteiktajai īpašībai, radušies pēc vācu blutrot, totenstill u. c. parauga, jo vācu valodā iespējams vai katru adjektīvu tā savienot ar iepriekšēju substantīvu saliktenī. Latviešu valodā ir daudz citu līdzekļu, kā izteikties līdzīgos gadījumos: tā, piem., „asinssarkans“ zieds var būt „sarkans kā asins“, „koši sarkans“ vai „asins sarkanumā“ (skat. arī Dvkļ 39, 40). Citur var izlīdzēties, pārveidojot teikuma konstrukciju. Tā kaut kur lasīto teikumu „sabiedrība bija nāves klusa“ var izteikt, piem., „sabiedrībā bija iestāties nāves klusums“.

Adjektīvu „veidīgs“ iespējams gan savienot ar substantīva celmu, bet ne ar ģenitīvu. Tādēļ nepareizo „raga veidīgo“ bruņu vietā var teikt **ragveidīgas** vai — vēl labāk — **ragveida** bruņas. Tāpat jārunā piem., par spirāles veida stieplēm, mozaīkas veida izteiksmi utt.

Tā kā latviešu valodā tikai pie adjektīviem „pilns, kār(īg)s, cienīgs, vērts“ var stāvēt ģenitīvs, tad nelatviski ir savienojumi „vēja drošs“, „ugunsdrošs“, „ūdensdrošs“, kur ģenitīvs it kā atkarīgs no sekojošā adjektīva „drošs“. „Vēja drošas“ spuldzes var būt **nenopūšamas**

vai vējā nedziestošas spuldzes; „ūdensdrošas drēbes“ — **nemirkstamas drēbes**; „ugunsdrošs“ materiāls — **nede-
gams materiāls** (kas nedeg; vācu feuerfest, feuersicher).
Vācu „feuerbeständig“, krievu огнеупорный latviski tul-
kojams: **ugunī izturīgs** vai — vienā vārdā — **ugunturīgs**
(bet ne: uguns izturīgs), piem.: ugunturīgi ķieģeļi, t. i.
tādi ķieģeļi, kas iztur karstumu, karstumā nesadrūp.
Vācu sauerfest (immūns pret skābi) latviešu valodā tul-
kojams ar **skābcietīgs**. Savienojums „diloņa slimī bērni“
labojams „ar diloni slimī bērni“.

Darīnot adjektīvu blakus „dabas zinātnēi“ (vārds
pats par sevi bez vainas!), rodas nepareizs savienojums
„dabas zinātnisks“, kur no adjektīva atkarīgs iepriekšē-
jais ģenitīvs „dabas“. Tādēļ attiecīgā adjektīva vietā
labāk lietāt formu **dabzinātnisks** un — tam piemērojo-
ties — arī substantīvu „dabzinātne“.

„Uguns aizsargājošas krāsas“ latviski saucamas **pret-
uguns krāsas**, t. i., krāsas, kas sarga pret uguni, sal.
„pretdrudža līdzekli“ un kādā pasakā minētās „pret-
uguns zāles“.

29. „Līdz“ priedēkļa veidā iespējams savienot gan ar
infinitīvu un dīvdabi, piem., **līdziet, līdziedams**, bet ne
ar verba formu, kam personas galotne. Nepareizais tei-
kums „žurnālā līdzdarbojas ievērojami spēki“ jālabo:
„žurnālā **darbojas līdz** ievērojami spēki.“

Tāpat „līdz“ neapvienojas salikteni ar sekojošu sub-
stantīvu, atskaitot darītālvārdus (nōmina agentis):
līdzbraucējs, līdzstrādnieks un darīšanas vārdus (nō-
mina actiōnis): **līdzbraukšana** (sal. Dvk [19]).

Nepareizo „līdzredaktoru“ var saukt par „redaktora
biedru“ vai runāt par „pirmo, otru, trešo redaktoru“.

Nav skaužami salikteni ar līdz-, kur salikteņa pir-
majā daļā nav prepozīcija „līdz“, bet adjektīvs „līdzs“
ar nozīmi „līdzīgs“, piem., **līdzsvars, līdzīpašnieks**. Līdz-
īpašnieku varētu saukt arī par **kopīpašnieku**. Tā pati
adjektīva nozīme slēpjas pareizajā darinājumā **līdz-
strāva** (der Gleichstrom).

30. Tāda tipa savienojumi kā makšķernieks-sportists, redaktors-izdevējs, inženieris-architekts radušies latviešu valodā pēc krievu valodas paraugiem. Tīrā latviešu valodā tādus jēgumus parasts citādi izteikt. Darītārvārdi ar -ājs un -tājs kā apzīmētāji stāv attiecīgā substantīva priekšā, piem., dzērājs puisis, dancotājs kumeliņš; tādēļ „redaktors-izdevējs“ varētu būt saucams **izdevējs redaktors** vai **redaktors un izdevējs**; „direktors rīkotājs“ var būt **rīkotājs direktors** vai **direktors un rīkotājs**. Kā nesaka, piem., „kalps puisis“, „gans zēns“, bet „kalpa puisis“, „gana zēns“, tāpat latviski skan: **inženiera arhitekts, sporta makšķernieks, adjunkta skolotājs** (tāpat kā: palīga skolotājs), **kapteinleitnants, pulkvežleitnants** (nevis: kapteinis-leitnants, pulkvedis-leitnants). Savienojums „saeima-koncils“, kur abi vārdi ir dažādi apzīmējumi vienam un tam pašam objektam, labojams: **saeima jeb koncils**.

31. No vārdiem atvasinātie verbālie substantīvi ar -is sastopami tikai tādos saliktnos, kuru 1. daļā vārda celms, piem., „ledlauzis“, nevis locījuma forma — „leduslauzis“. (Kādā tautas dziesmā minētais „sēņulauzis“ radies rituma dēļ, kas prasa 4-zilbju vārdu). Tādēļ pareizi runāt par **starmešiem** vai **star(u)metējiem**, nevis „starumešiem“.

D. Sintakse un frazeoloģija

32. Ciešamās kārtas formas latviešu valodā bez vajadzības nav skaužamas. Tādi izteicieni kā: „tur tiek celts nams“, „tiek jau skriets un gādāts“ ir bez vainas. Vēl parastākas ir pasīvās formas, ko darina, savienojot verbu „būt“ ar pagātnes pasīvo divdabi: „tev nav aizliegts“, „ir jau sacīts“, „loceklis būs nosaldēts“. Tikai tad, ja minēts arī darītājs, tad norma ir tā, ka latviešu valodā — līdzīgi leišu valodai un pretēji vācu, angļu, franču u. c. valodām — tagadnē ciešamās kārtas

vietā jālietā darāmā kārtā: „viņš mani sit“; nekad: „es tieku no viņa sists“. Turpretim perfektā, plūskvamperfektā un pabeigtajā nākotnē blakus ciešamās kārtas divdabim darītāja vārds nostājas ģenitīva formā (bez „no“!): „Kalniņa tulkotais romāns“ (ne: no Kalniņa tulkotais); „strādnieku pagatavotie darba rīki“ (ne: no strādniekiem pagatavotie), „japāņu iekārotais apgabals“ (ne: no japāņiem iekārotais).

Arī blakus **refleksīvajām** formām nav lietājams darītāja vārds ar „no“. „Aizrāvis no fotografēšanas“ latviešu valodā ir: „sajūsminājies par fotografēšanu“; „vadoties no attīstības viedokļa“ pareizi: „raugoties no attīstības viedokļa“; „vadījušies no ārpolitiskiem motīviem“ pareizi: „ārpolitisku motīvu vadīti“; „vadoties no domas izcelt kādu apstākli“ pareizi: „cenzdamies izcelt...“

Latviešu valodā verbu refleksīvajām formām nav pasivas nozīmes. Tādas frazes kā: „tālumā redzas mājiņas“ darinātas pēc krievu valodas parauga (виднеется), un no tām literārā valodā jāvairās. Pareizi var teikt: **tālumā redzamas mājiņas, var redzēt, redz mājiņas**. Fraze „izdodas istaba“ labojama: **izdodama istaba; izīrējama istaba**. (Par līdzīg. piem. skat. arī Dvkļ 44).

33. Izlokšņu lielajā vairumā un rakstu valodā objekts blakus dēbitīvam jāliek nōminātīvā: **man jāpļauj siens** (ne: sienu), **jāpabeidz darbi** (ne: darbus). Objekts infīnītīvam, kas atkarīgs no dēbitīva, var stāvēt arī akuzātīvā: **man jāiet pļaut siens vai jāiet pļaut sienu**; šai sakarā labi skan arī ģenitīvs: **jāiet siena pļaut**, kur ģenitīvs stāv pie virzības verba pēc supīna konstrukcijas parauga. Izņēmumi ir 1. un 2. personas vietniekvārdi, kas blakus dēbitīvam parastāk stāv akuzātīvā: **man tevi jāaicina**. 3. personas vietniekvārds „viņš“ pakļauts vispārējam likumam: **man viņš** (ne: viņu) **jāaicina**.

34. Prepozīcija „caur“ vietas nozīmē lietājama tikai tad, ja kustības gaitā pārvarami kādi

šķēršļi, piem., „list caur biezokni“. Ja šķēršļu nav, tad vietā ir prepozīcija „pa“, piem., saule var spīdēt caur logu (cauri stiklam), bet var izlēkt pa (vaļējo) logu. Sekmētāja nozīmē prepozīcija „caur“ lietājama tikai tad, ja šīs darbības sekmētājs ir dzīvs radījums, piem.: iesniegt pārskatu caur padomi pilnai sapulcei. Ja, turpretim, tas nav dzīvs radījums, tad „caur“ vietā liekama cita prepozīcija — nevis „labība cētusi caur sausumu“, bet „no sausuma“ vai „sausuma dēļ“.

Latviešu valodā, kur dzīvas ir lokātīva formas, prepozīcija iekš pieļaujama vienīgi aiz nelokāmiem īpašvārdiem, ja to priekšā nav īpaša apzīmējuma lokātīvā, piem.: biju iekš Apollo; lasīju iekš Сегодня. Prepozīcija „iekš“ lieka, ja saka: biju Apollo teātrī, lasīju laikrakstā Сегодня, jo pārpratumu novērš sugasvārda lokātīvs nelokāmās formas priekšā. Frazē „iekš kā pastāv viņa darbība“ izsakāma vienkāršāk: „kas viņam jādara“; frazē „darbība izpaužas iekš tā, ka...“ labojama: „izpaužas tādējādi, ka...“; „taisni iekš tā pastāvēja (pareizi: taisni tā vai tādējādi izpaužas) tiesu izpildītāja nepareizā rīcība“.

Prepozīcija pie lietājama tikai tādos gadījumos, kur izjūtama vietas nozīme. Izņēmumi ir frazes „piederēt pie tā vai tā“, piem.: viņš pieder pie bagātniekiem. Visi citi savienojumi, kur vietas nozīmes nav, uzlūkojami par ģermānismiem. Piemēri: „pie vistrūcīgākā uztura“ = „ar vistrūcīgāko uzturu“; „rīt pie dienas“ = „rīt dienā“; „pie apsaldēšanas“ = „apsaldējoties“; „pie gadījuma“ = „gadījumā“, „gadījumam rodies“; „pie sievas aizturēšanas (pareizi: sievu aizurot) atrasta arī grāmatiņa“; „izdevumi pie malkas sagatavošanas saimnieciskā kārtā“ (pareizi: „izdevumi, sagatavojot malku saimnieciskā kārtā“); „iegādāts inventārs pie meža darbiem“ (pareizi: „inventārs meža darbiem“); „alga strādniekiem pie motorzāģa“ (pareizi: „alga motorzāģa strādniekiem“); „uzraudzība pie mal-

kas nosūtīšanas (pareizi: „malkas nosūtīšanas uzraudzība“); „viņš pie labas veselības“ (pareizi: „viņš gluži vesels“); „saceļ pie klausītājiem smieklus“ (pareizi: „saceļ klausītājos smieklus“). Pēc vācu valodas parauga darinātā fraze „saistīti pie rokām un kājām“ (an Händer und Füßen) labojama: „ar saistītām rokām un kājām“. (Piem. skat. arī Dvkļ 25, 26).

Prepozīcija **uz** nereti tiek lietāta nepareizi vācu „auf“ un krievu „на“ vietā. Vācu „auf Befehl“ latviski ir nevis „uz pavēli“, bet **pēc pavēles**, sal. teicienu „pēc otra prāta ko darīt“. Tāpat jārunā **pēc priekšlikuma, pēc tiesas sprieduma, pēc viņa lūguma, pēc pasūtīšanas** utt., nevis: „uz priekšlikumu“, „uz tiesas spriedumu“, „uz pasūtījumu“. „Ģermānismi „uz (to) labāko“, „uz stingrāko“ skaužami, to vietā liekot latviskas konstrukcijas: „uz to labāko izdarīt“ latviski ir: „izdarīt ko labi jo labi“, „izdarīt, cik iespējams, labi“, „izdarīt, kā labāk nevar vēlēties“ un tāmlīdzīgi. Fraze „vārds beidzas uz e“ labojama: „vārds beidzas ar (galotni) -e“. „Ordrs uz malku“ latviski ir „malkas ordrs“; „procenti no obligācijām uz zemnieku zemēm“ = „procenti no zemnieku zemju obligācijām“; „peļņa uz (pareizi: no) izsniegtajām grāmatām“; „pazemināt cenas uz baterijām“ = bez „uz“: „pazemināt cenas baterijām“; „baltvāci ar savām sūdzībām bija šķērslis uz latviešu un vācu saprašanās“ — labāk: „bija latviešu un vācu saprašanās šķērslis“; „sukuru tagad izsniedz uz kartiņām“ — labāk: „par kartītēm“ vai „pret taloniem“. Fraze „atlīdzība lektoriem par lekcijām braucošam personālam attiecībā uz vagonu elektrisko iekārtu un motoru darbību“ labojama: „atlīdzinājums lektoriem par lekcijām, kas nolasītas braucošajam personālam par vagonu elektrisko iekārtu un motoru darbību.“

Pēc adjektīva „lepns“ latvietis mēdz vaicāt „ar ko?“, nevis „uz ko?“. Tādēļ fraze „darbs, uz ko autors var būt lepns“ labāk izsakāma: „darbs, ar ko autors var būt lepns“ vai: „darbs, ar ko autors var lepoties“.

Izteicienā „kurls uz abām ausīm“ blakus prepozīcijai „ar“ pieļaujama arī prepozīcija „uz“.

Tirā latviešu valodā prepozīciju **zem** mēdz lietāt vietas nozīmē: zem galda, zem jumta. Svešu valodu ietekmē ir radušās frazes, kas nav saprotamas, izejot no šās nozīmes. Tā latvietis var darīt ko „ar noteikumiem“, nevis „zem noteikumiem“; naudu, pavēsti var saņemt „pret parakstu“, ne: „zem paraksta“. Fraze „lūgums iesniegts zem Purviņa vārda“ labojams: „lūgums iesniegts ar Purviņa vārdu“ vai vienkāršāk: „lūgumu iesniedzis Purviņš“. Latviski neskan arī teikums „govis slaukt vīrietis uzskata zem sava goda“, kur no prepozīcijas „zem“ var izvairīties, lietājot citādu teikuma konstrukciju, piem.: „govis slaukt vīrietis uzskata sev par negodu“, „tas nesaskan ar vīrieša godu“ un tam līdzīgi.

Nav iemesla skaust prepozīcijas, kur to izlietājums frazēs tīri latvisks. Nevietā no tām vairoties, var rasties arī pārpratumi. Latviešu valodā var **atbildēt uz jautājumu, uz vēstuli** (bet: **atbildēt kādam cilvēkam, iestādei**), var „reagēt uz iespaidiem“, „gatavoties uz eksāmeniem, sacīkstēm“. Teikumā „bumbu sprādzieniem nogalināti 500 cilvēku“ instrumentāļa nozīmi labāk pastiprināt ar prepozīciju: „ar bumbu sprādzieniem nogalināti...“ Lai nepārprastu frazi „pārējiem eksemplāriem vajag iepriekš parakstīties“, prepozīcija „uz“ nepieciešama: „uz pārējiem eksemplāriem... parakstīties“. Tas pats sakāms par frazēm: „nāve pieklauvē kapiem“ (pareizi: klauzdina pie kapiem), „veicināt interesi praktiskam darbam“ (pareizi: interesi par praktisku darbu), „viņa piederēja tām māksliniecēm“ (pareizi: piederēja pie tām māksliniecēm), „viņi šāva lielgabaliem“ (labāk: ar lielgabaliem), „kulšana spriguļiem (labāk: ar spriguļiem) bija grūts darbs“, „vēlēšanu rezultātus paziņoja starumetējiem“ (pareizi: ar starumetējiem), „kioskā atļāva tirgoties laikrakstiem un papirosiem“ (pareizi: ar laikrakstiem un papirosiem), „tad varēs

aizsargāt seju saulei“ (pareizi: aizsargāt seju no saules), „ģīmetne karājas sienā“ (pareizi: pie sienas), „pielikumi pārsūdzībai“ (labāk: „pārsūdzības pielikumi“ vai „pielikumi pie pārsūdzības“, jo teicienā „pielikumi pārsūdzībai“ datīvu „pārsūdzībai“ var pārprast par nolūka datīvu).

35. Vārds, kas tuvāk apzīmē kādu citu, latviešu valodā mēdz stāvēt apzīmējamā vārda priekšā. Tādēļ savienojums „novietotais Liepājā pulks“ ir nepareizs, jo te divdabim piederīgais vārds „Liepājā“ atrodais aiz tā; pareizi jāsaka: **Liepājā novietotais pulks**. Tas pats teikumos: „strādnieki vestu nošķirtu no pārējās tautas dzīvi“ (pareizi: „strādnieki dzīvotu no pārējās tautas nošķirtu dzīvi“ vai vienkārši „dzīvotu nošķirti“); „iecelts par sūtniecības Berlīnē padomnieku“, (pareizi: „iecelts par Berlīnes sūtniecības padomnieku“ vai arī „iecelts par sūtniecības padomnieku Berlīnē“).

Nepareiza vārdu kārtā teikumā: „mēs šeit nerunāsim nedz par Dekartu matēmatīki, fiziķi, nedz metafiziķi, bet vienīgi par Dekartu filozofiju“; jāsaka: „mēs šeit nerunāsim nedz par matēmatīki, fiziķi, nedz metafiziķi, bet filozofu Dekartu“ vai arī: „mēs šeit nerunāsim par Dekartu kā matēmatīki, . . . bet kā filozofu.“

36. Pronōmens „šis“ ar nekatras kārtas nozīmi lietājams ļoti reti: tikai savienojumā ar „līdz“, piem., **līdz šim** un kopā ar pronōmenu „tas“, piem., **ne šis, ne tas**. Tādēļ teikumā „sakarā ar šo rīt gaidāms labs laiks“, kur pronōmenam „ar šo“ ir nekatras kārtas nozīme, pareizi jāsaka: **sakarā ar to rīt gaidāms labs laiks**, jo „tas“ lietājams arī ar nekatras kārtas nozīmi.

37. Dzīvajā tautas valodā, par priekšmetiem runājot, bieži uz tiem attiecina arī pronōmenu „viņš“, piem., „kur es viņu (=grāmatu) noliku?“, bet literārā valodā der turēties pie rēģulas: par **dzīviem radījumiem** runājot, lietāt tiklab **tas**, kā **viņš**, par **nedzīviem** — **tas**. „Sabiedrība“ ir abstrākts jēdziens, bet to veido dzīvi ob-

jekti, tādēļ tās vietā var runāt tiklab pronōmenu „tā“, kā „viņa“.

38. Ja divi vai vairāki atribūti attiecas uz vienādiem vienskaitlī domātiem substantīviem, tad latviešu valodā gan atribūti, ja tie ir adjektīvi, gan minētie substantīvi stāv vienskaitlī: **Vecā un Jaunā Derība** (ne: Derības), **Lielā un Mazā Jugla** (ne: Juglas), **Rīgas un Liepājas pilsēta** (ne: pilsētas), **Kauguru un Kocēnu pagasts** (ne: pagasti), **latviešu un krievu valoda** (ne: valodas), bet, piem., **baltu un slavu valodas**, t. i. vairāk nekā viena baltu un viena slavu valoda, vai **latviešu un slavu valodas**, t. i. viena latviešu, bet vairāk nekā viena slavu valoda. (Sal. arī Dvk| 43.)

Uzvārdu rakstībā mums vēl trūkst stingru tradīciju, tādēļ dažreiz iespējamās variācijas. Rakstot aiz divu vai vairāku personu kristībvārdiem kopēju uzvārdu, var to lietāt vienskaitlī: **Antons un Pēteris Birkerts** vai daudzskaitlī: **Antons un Pēteris Birkerti**, **Anna un Marija Liepiņas**, ja personu kārtas vienādas. Ja kārtas dažādas, uzvārds stāv vīriešu kārtas daudzskaitlī: **Anna un Jānis Kalniņi**.

39. Labā stilā jāvairās likt tieši blakus divas prepozīcijas. Tādēļ, piem., fraze: „kvīts par no Kalniņa saņemtām summām“ labojama: „kvīts par summām, kas saņemtas no K.“ Tāpat nevar kopā salaist tādus saikļus, kas katrs ievada savu palīgteikumu (sal. Dvk| 45, 46). Teikums „viņš draudējis, ka, ja gadījumā Levins atteikšoties, viņš to iznīcināšot“ labojams, izmetot vārdu „gadījumā“ un stila labad mainot vārdu kārtu: „viņš draudējis, ka viņš Levinu iznīcināšot, ja tas atteikšoties“. Divi saikļi var stāvēt tieši blakus, ja viens no tiem ievada virsteikumu: „nodod šo vēstuli brālim, bet, ja viņu nesatiec, nosūti pa pastu!“

40. Latviešu valodā vienīgi no tiem divdabjiem, kas jau pilnīgi ieguvuši adjektīva nozīmi, var lietāt atvasinātu adverbā formu kā predikātu, piem.: **ir patikami**

dzirdēt. Turpretim frazē „apsveicami būs tas, ka mākslinieks varēs būt darba sacerētājs“ adverbs „apsveicami“ atvasināts no formas „apsveicams“, kas ir vēl ar dzīvu divdabja nozīmi. Fraze labojama: **apsveicams būs tas, ka mākslinieks varēs būt darba sacerētājs.**

41. Datumu rakstot, pirmajā vietā jāliek gada skaitlis, pēc tam mēneša nosaukums: **1940. gada 25. janvārī.**

42. Adresēs bieži sastopamais rakstījums, piem., Skolas ielā № 25, dz. 2, kas būtu jālasa: „numurs divdesmit pieci, dzīvoklis divi“, nav latvisks. Latviešu valodā nama un dzīvokļa numuram ir kārtas skaitļa nozīme, un pareizi būtu jāraksta, piem., **Skolas ielā 25. n. 2 dz.** (lasi: divdesmit piektā nama otrā dzīvoklī) vai — īsāk: **Skolas ielā 25-2.**

Tāpat latviska vārdu kārtā jāievēro citos saīsinājumos: **1. §** (lasi: pirmais paragrafs), ne: **§ 1.** („paragrafs viens“), **6 ls** (lasi: seši lati), ne: **Ls 6** („el es seši“).

43. Aiz komparatīva labāk likt „nekā“, nevis „kā“, piem., **vecāks nekā es**, bet, ja pats komparatīvs ir noliegts, tad „kā“: **ne vēlāk kā ceturtdien.**

44. Pēdīgās liktos biedrību, laikrakstu, sacerējumu un dažādu uzņēmumu nosaukumus ar īpašvārdu raksturu var atstāt nelocītus, ja to priekšā ir kāds tuvāks apzīmējums, kas norāda locījumu: **nopirkū dzejoļu krājumu „Gals un sākums“, studentu biedrībai „Ramave“ piesūtīts apsveikums.** Ja, turpretim, šāda apzīmējuma trūkst, tad minētie īpašvārdi jāloka, rakstot tos ar vai bez pēdīgām: **nopirku Galu un sākumu, rakstu apcerējumu par „Mērnieku laikiem“.**

45. Tādos teicienos kā: **daļa strādnieku atteikusies ierasties darbā, puse skolnieku nav sagatavojusi uzdevumus** predikāts „atteikusies“ un „sagatavojusi“, saskaņojot to ar subjektu „daļa“ un „puse“, liekams vienskaitļa formā. Iespējams tomēr atkāpties no formālā

pareizuma, un, saskaņojot vārdus pēc nozīmes, var teikt arī: „daļa strādnieku atteikušies ierasties darbā“.

46. „Izvilkies no dzīvokļa“ ir ģermānisms (skat. Dvk| 17); latviski jāsaka: **izkravāties no dzīvokļa, pārkravāties, pārviesties uz citu dzīvokli.**

47. Fraze „ieņem amatu“ radusies krievu valodas ietekmē (занимает должность), un tās vietā labāk teikt, ka kāds ir amatā, ir skolotājs, strādā par ārstu, ir par tiesnesi.

48. Formas **iepretim, iepretī** ir adverbi (=vācu fast gegenüber, schräg gegenüber) un nav lietājamas nevietā prepozīcijas „pret“ vietā, piem.: **mūsu attieksmes iepretim** (pareizi: **pret**) **kaļojošām valstīm.**

49. Līdzīgi tam, kā miklas „uzdod“, nevis „uzstāda“, labāk teikt arī: **jautājumu uzdod** vai vienkārši: **jautā, nevis „jautājumu uzstāda“ vai „nostāda“.**

50. „Dzīt jokus“ ir vācu **Spass treiben** tulkojums un latvieša uztverē nesaprotams. Tai vietā jāsaka **jokoties.**

51. Tāda tipa izteicieni kā: „likties uz rakstīšanu“, „likties uz tirgošanos“ ir rupji ģermānismi, sal. vācu „sich auf den Handel legen“. To vietā latviski var teikt: **ņemties ar rakstīšanu, tirgošanos vai nodoties rakstīšanai, tirdzniecībai.**

52. Kādā laikrakstā lasītais teikums „mazākais kaŗš nav sācies“ pārprotams, jo vārdu „mazākais“, kas nav atdalīts ar kommatu, var uztvert kā atribūtu. Lai pārpratuma nebūtu, vai nu liekams kommats, vai vēl labāk tai vietā teikt: **vismaz kaŗš nav sācies.**

53. Tādās frazēs kā: „neskatoties uz lielo aukstumu, ielas bija gājēju pilnas“ „neskatoties uz...“ darināts pēc krievu несмотря на... parauga. Pareizi jāsaka: **lai gan (kaut gan) aukstums bija liels, tomēr ielas bija gājēju pilnas.**

54. Var teikt, ka kāda skaņa pāriet citā skaņā vai pārvēršas par citu skaņu, bet ne „pāriet par skaņu“.

55. Izteiciens „pēc visa spriežot“ latviskāk skan: pēc visa kā spriežot vai, ja iepriekšējā teikumā minēts jau situācijas izklāsts: pēc visa tā spriežot.

56. Verbs „pildīt“ resp. „izpildīt“ skaidrā latviešu valodā lietājams tikai ar konkrētu nozīmi: izpildīt alu no mucas, pildīt šķūņus ar labību, „pildi, Dievs, to vietīņu, kur ēdām, kur dzērām“ (t. dz.). Tagadējā valodā pasākts runāt par „(iz)pildīšanu“ arī frāzēs, kuŗas latvietim nav saprotamas, izejot no šās konkrētās nozīmes, un kuŗu vietā daudz labāk likt precīzākas un latviskākas konstrukcijas: „programmas numurus pildīs (pareizi: veiks) ievērojami mākslinieki“, „koncerta daļu pildīs (pareizi: koncerta daļā uzstāsies) dziedātājs Kalniņš“, „pienākumu pilda“ (labāk: dara, veic), „izpildīt noteikumus“ (labāk: ievērot noteikumus, darīt pēc noteikumiem), „koris izpildīs (pareizi: dziedās) dziesmas“, „orķestris izpildīs (pareizi: spēlēs) simfōniju“, „pilda solījumu“ (vienkārši: dara, ko solījis) u. c. Ir tomēr gadījumi, kur bez vārda „izpildīt“ grūti citādi kā izteikties un kur tas tādēļ tomēr pieļaujams: izpildīt kādu vēlēšanos, solījumu, lēmumu, lūgumu; arī izpildīt aptaujas lapas, anketas utl.

57. „Piekrīst domām“ ir vācu „einer Meinung beifallen“ tulkojums. Skaidrā latviešu valodā labāk domām vai uzskatam pievienoties, pieslieties; būt vienis prātis ar ko.

58. Tādas frazes kā „sastāv no...“ darinātas pēc krievu valodas parauga (состоит из...), un labā latviešu valodā no tām jāvairās. „Valde sastāv no trim locekļiem“ = „valdē trīs locekļi“, „biedrības locekļi sastāv no aktīviem un pasīviem biedriem“ = „biedrības locekļi sadalās aktīvos un pasīvos biedros“.

59. Aiz saīsinājuma „skat.“ var sekot tikai objekts

akuzatīvā, piem.: skat. **Kalniņu**. Vēl labāk teikt: skat. **Kalniņa rakstu** vai „skat.“ pilnīgi atmetot, „**par ko K. tur un tur**“.

60. Latviski runājot, var gan „slēgt“, piem., durvis un, figurāli izsakoties, „izslēgt“ kādu no sabiedrības, kādu skolnieku izslēgt no skolas, bet nevar „pēc zināmām premisām ko slēgt“, „taisīt slēdzienu“ vai „nākt pie slēdziena“. Tai vietā labāk izvēlēties citus vārdus: secināt, atzīt, piem.: „apgabaltiesa nākusi pie slēdziena (pareizi: atzinusi), ka šāds priekšnoteikums pamatots“, „no liecības būtu izslēdzami bērni“ (pareizi: bērni nav pielaižami par lieciniekiem); „koncerts noslēdzās (pareizi: nobeidzās) ar dziesmu“; „sēdi slēdzu“ — pareizi: „sēdi izbeidzu“; „sēde beigusies“.

No izteicieniem „nav izslēgts, (ka) ...“, „ir izslēgts, (ka) ...“ labā latviešu valodā jāvairās: „nav izslēgts (labāk: ir iespējams), ka par liecinieku varētu būt nepilngadīgs“, „ir izslēgti (pareizi: nav iespējami) arī sūdzībā minētie gadījumi“.

Loģikā, runājot par jaunu spriedumu darināšanu uz iepriekšējo pamata, jāšķir 2 gadījumi: 1) jaunu spriedumu var atvasināt no viena vai vairākiem iepriekšējiem spriedumiem jeb premisām. To līdz šim pēc vācu un krievu valodas parauga sauca par „slēdzienu“; prof. J. Endzelīns ieteic jaunvārdu **risiens** (*Schluss*, *умозаключение*) no „rist“ (=siet, saistīt); 2) jaunu spriedumu var atvasināt no plašāka domu virknējuma; tas ir gala spriedums, kas izriet no vairāku premisu un risienu sintētiska apvienojuma. Šim nojēgumam paturams jau labi pazīstamais **secinājums** (*Folgerung*, *вывод*).

61. Ievērojot to, ka saiklis „kā“ lietājams salīdzinājumos, fraze „strādā kā skolotājs“ var nozīmēt, ka minētā persona strādā tā, kā skolotājam klājas strādāt. Ja grib teikt, ka kāds ir skolotāja darbā, tad jāsaka: **viņš strādā par skolotāju**.

62. Laikrakstos pēdējā laikā bieži nepareizi virsrak-

stos lietāts norādāmais pronōmens „tas“, piem.: „Tas jāzina lauksaimniekiem“, „Tas jāievēro apmeklētājiem“, līdzīgi arī: „Tur jāiemaksā ziedojumi“. „Tas“ parasti norāda uz kaut ko jau pazīstamu un minētu vai arī uz nākamu, ja seko attieksmes pronōmens „kas“, „kuŗš“. Minētie virsraksti izteicami vispārīga jautājuma veidā: **Kas jāzina lauksaimniekiem? Kur jāiemaksā ziedojumi?**

63. Verbu „uzkrist“ figūrālā izteiksmē bieži dzird runājam vācu „auffallen“ nozīmē. Tai vietā īpatnēji latviska izteiksme ir: **durties acīs**. Atsevišķos gadījumos no nepareizajām formām „uzkrist“, „uzkrītoŗš“, adv. „uzkrītoŗši“ var izvairīties, izvēloties citu vārdu vai teikuma konstrukciju, piem.: „uzkrītoŗš apģērbs“ ir „savāds, ērmots apģērbs“, „darīt ko neuzkrītoŗši“ = „darīt ko tā, lai nevienam neduŗas acīs“.

64. Verbu „vest“ skaidrā latvieŗu valodā mēdz lietāt tikai īstajā nozīmē, piem., vest ko pie rokas, pa ceļu, vezumā. Tāda tipa frazes kā: „vest miera sarunas“, „vest grāmatas“, „vest cīņu“ raduŗās sveŗu valodu ietekmē (sal. die Bücher fūhren, вести книги) un rakstu valodā nav kultivējamas. Tā kā **grāmatu veŗana, grāmatveŗi, darbveŗi un grāmatvedība** jau stipri iesakņojuŗies, tad tos izskaust vairs nebūŗ iespējams, bet citos gadījumos līdzīgā nozīmē lietāto verbu var aizstāt ar citu, latviskāku izteiksmi. „Vest miera sarunas“ latviski ir **runāt par mieru, līgt mieru**, „vest dzīvi“ ir vienkārŗi **dzīvot**, „vest cīņu“ — **cīnīties**. Tāpat arī piemērus var minēt, citēt, nevis „pievest.“

65. Tādi izteicieni kā: „visu atzinību“, „visā pilnībā“ ir rupji ģermānismi un latvieŗu valodā skauŗami. Latviski runājot, var gan kādam veltīt **vislielāko uzmanību, neierobeŗotu uzmanību** (ne: visu uzmanību), var kādu problēmu **iztīrzāt pilnīgi** (ne: visā pilnībā), **darīt ko slepeni, gluŗi klusu** (ne: visā slepenībā, klusībā, skat. arī Dvk| 36).

66. Fraze „tā vēl tālu nebija dārgākā“ ir krieviska.

Latviski pareizi jāsaka: tā ne tuvu (vai tuvumā) nebija dārgākā.

E. Atsevišķi vārdi

67. Vārdus „aitērs“ un „ēteris“ (gr. aithēr) der šķirt nozīmē: 1) **aitērs** — augstais, vieglais gaiss; hipotētiska viela, kas piepilda pasaules telpu; 2) **ēteris** — ātri gaistošs šķidrums, piemēram, kampara ēteris, ēteriskās eļļas.

68. No substantīviem atvasinātie adjektīvi ar -īgs rāda, ka kam piemīt pamatvārda nojēgums kā īpašība, piem.: bailīgs — kam bailīga daba, godīgs — kam goda jūtas, tāpat: priecīgs, laimīgs u. c. Tādēļ arī adjektīvs **aizdomīgs** būtu lietājams ne pasīvā, bet **aktīvā nozīmē** (vācu Verdacht hegend, krievu недоверчивый): **aizdomīgs** cilvēks ir tāds, kas citiem neuzticas, citus tur aizdomās, nevis tāds, uz ko citi raugās ar aizdomām.

69. Vācu die Vorsehung, krievu провидение nozīmē derīgs vārds ir analogi „redzei“, „izredzei“ un „pieredzei“ darinātā **aizredze**; „aizredzība“ šai nozīmē nav lietājama, jo atvasinājumi ar -ība parasti apzīmē dzīvam radījumam piemītošu aktīvu un pastāvīgu īpašību.

70. Vācu der Hirsch, krievu олень latviski saucams **alnis**, krievu лось — **briedis**.

71. „Aizvietot“ un „atvietot“ darināti pēc krievu замещать parauga, un, ievērojot nozīmi, kādu piešķir priedēklis aiz- un at- līdzīgos salikumos, tiem skaidrā latviešu uztverē nemaz nevar būt tādas nozīmes. „Aizvietot“ varētu gan, piem., kādu priekšmetu kaut kur projām vai arī aiz cita kāda priekšmeta, sal. „aizlikt aiz krāsns“; „atvietot“ varētu kaut ko atpakaļ agrākajā vietā, sal. „atlikt grāmatu (atpakaļ)“. Krievu замещать nozīmē daudz latviskāks ir vecais savienojums „vietā likt“, piem.: **nevienu citu nevar viņa vietā likt vai**

arī „aizstāt vietu“, piem.: **viens cilvēks nevar aizstāt otra vietu**. Arī jau Janševskis raksta, piemēram, par vietas aizstājēju (Stellvertreter).

72. Kā blakus verbam „iekārot“ ir substantīvs „iekāre“, tā arī blakus verbam „apgaismot“ var būt **apgaisme**.

Neveikli darinātā „apgaismības laikmeta“ (Aufklärungsalter) vietā ieteicams **apgaismotāju laikmets**.

73. Krievu издательство, vācu Verlag latviešu valodā nav saucams „izdevniecība“ vai „apgādniecība“, jo piedēklis -ība atvasinājumiem nepiešķir vajadzīgo nozīmi. To vietā ieteicams **apgāds**, piem., „grāmata iznākusi Gulbja apgādā“.

74. Saiklis „ar“ ir patstāvīga forma blakus formai „arī“. Tā kā formā „ar“ ī nekad nav zudis, tad apostrofs aiz r, ko gadās sastapt šur tur dzejā, ir lieks.

75. **Arods** runājams un rakstāms ar īsu a (ne: „ārods“).

76. „Attiecība“, ar ko tulko vācu die Beziehung, krievu отношение, nav visai labs atvasinājums, jo substantīvi ar -ība palaikam apzīmē dzīvam radījumam piemītošu pastāvīgu un aktīvu īpašību, bet šai vārdā tādas nozīmes nav. Tādēļ „attiecības“ vietā ieteicama rakstos jau diezgan plaši sastopamā **attieksme**.

77. Laiks priekš Ziemassvētkiem (4 nedēļas) saucams nevis „atvente“ vai „advente“, bet **advents**, ģen. adventa (no lat. adventus „atnākšana“).

78. **Autobuss** un **omnibuss** rakstāmi nōminatīvā ar diviem s un lokāmi kā o-celmi (ģen. autobusa, omnibusa).

79. No parallēlajām formām „bārda“ un „bārzda“ rakstu valodā kultivējama vecākā un vairāk izplatītā **bārda**.

80. No formām „biedrs“ un „biedris“ rakstu valodā kultivējama vecākā o-celma forma **biedrs** (ak. biedru).

81. Latviešiem ir pašiem savi veci labi zivju vārdi, kuņu vietā rakstu valodā neklājas lietāt nelatviskus apzīmējumus. Nelatvisko „brekšu“ vietā jārunā par plaužiem (vnsk. nōm. **plaudis**); vācu „doršu“ vietā mums var būt tikai **mēncas** (ar platu e!); „nēgi“ saucami **zutiņi**, kā runā plašā Valmieras, Skultes, Vecpiebalgas apkārtnē un citur.

82. Ja kāds patapināto „briļļu“ vietā gribētu likt latviskāku apzīmējumu, tad ieteicamas būtu **acenes**, ne „actenes“ vai „acaines“.

83. Vāciskā „buka“ vietā var runāt par **stirnāzi**.

84. No parallēlajām formām **būte** un „būtne“ (das Wesen, существо) vairāk ieteicama pirmā, jo nāsenis šai vārdā nekā neizteic. Tas pats salikteņos: **klātbūte**, **prombūte**, **atbūte**.

85. Vācu „der Ursprung, die Herkunft“ nozīmē (labāk nekā „sākotne“) ieteicams **cēlums** (ar lauztu ē), piem.: šis cilvēks ir **augsta cēluma**, **kāda forma ir sena cēluma**. „Cēlums“ (die Erhabenheit) ar šo formu nav sajaucams, jo tas runājams ar stiepto vai krītošo intonāciju.

86. Vārdos „ciens, cieņa, cienība“ rakstu valodā var ievērot zināmu nozīmes starpību. Vācu „die Ehre, Würde, Achtung“ varētu būt ciens (ciena), piem., **ciēnā, godā turēt**. **Cieņa**, kas izloksnēs var nozīmēt tiklāb pašu pacienāšanu, kā mielastu, rakstu valodā atstājama tikai pacienāšanas nozīmē, piem.: **iesākās cieņa**, bet otrā nozīmē lietājams vēl Rucavā un Nīcā pazīstams un Janševska lietāts labs vārds **ciēnasts**, piem.: **pasniegt viesim ciēnastu**. **Cienība** tad būtu atstājama vienīgi pasīvā nozīmē: **tev ir cienība tautā**, t. i. tu esi cienījams, tevi cienī. Tādēļ vēstulēs un citu rakstu beigās paraksti „ar cienību“, „ar augstcienību“ ir pārprotami tā, it kā rakstītājs pats sevi uzslavē; tai vietā labāk teikt: **Jūs ciēnīdams, Jūs augsti ciēnīdams, ar cienu**.

87. Latviskāk nekā „dienas kārtība“ (Tagesordnung, порядок дня) skan **darba kārtā** vai **darba gaitā**; „kārtība“ var būt kārtīga cilvēka īpašība, jo atvasinājumi ar -ība apzīmē pastāvīgu aktīvu īpašību, turpretim „kārtas“ jēdziens ietver sevī zināmu secību.

88. Krievu данные nozīmē ieteicams jaunvārds **dotumi** (sal. „pirtumus“ (no pirkta drānas pagatavotas drēbes) Alūksnē); **dotība** lietājama krievu данность, vācu Gegebenheit nozīmē.

89. **Drāma** (grieķu „drāma“) un **fābula** (latīņu „fābula“), ievērojot oriģinālvalodu izrunu, runājama un rakstāma ar gaŗu ā.

90. Blakus formai **durvis**, ģen. **durvju** rakstu valodā gluži legālas ir vecākās **duris** bez v-skaņas (sal. lei. dūrys), ģen. **duru** ar nemīkstīnātu r-skaņu (tāpat kā nemīkstīnāts līdzskanis ir dzsk. ģenītīvos „ausu, zosu, debesu“).

91. Dzejnieku darbos sastopamās saīsinātās formas „dvēs'le“ un „as'nis“ varētu rakstīt arī bez apostrofa: **dvēsle, asnis**, uzlūkojot minētās formas par atvasinātām ar citiem piedēkļiem. No saīsinātās formas „as'ras“ derētu vairīties, jo latviešu valoda necieš skaņu kopu „sr“ un vecajos vārdos starp abām skaņām iespraudusi lieku t, piem., „strāva“ (lei. srově).

„Uguns“ vārda zināmos locījumos, kur vajadzīga divzīlbu forma, dzejnieki var lietāt, piem., lok. **ugni** (ne „guni“), ak. **ugni** (ne „guni“).

92. Vārdus „dzeja“ un „dzejolis“ ieteicams šķīrt nozīmē: **dzeja** apzīmē poēziju vispār, **dzejolis** īsāku lirisku sacerējumu (v. Gedicht, kr. стихотворение). Tādēļ nav ieteicams runāt par „Poruka dzeju un dzejām“, bet par „Poruka dzeju un dzejoļiem“.

93. No parallēlajām formām „dzelzsceļš“ un **dzelzceļš** rakstu valodā ieteicama īsākā — bez „s“, kur salikteņa pirmajā daļā ir daudzskaitļa ģenitīva forma;

pirmās zilbes e-skaņa asimilējusies nākamās zilbes šaurajam e un runājama šauri.

Vārdā **dzelzszāle** pirmajā daļā ir vienskaitļa ģenitīva forma, uz ko norāda arī e-skaņas šaurā izruna nākamās zilbes ā priekšā; tādēļ forma rakstāma ar s.

94. Ievērojot to, ka atvasinājumi ar -šana palaikam apzīmē ilgstošu darbības norisi, „dzimšanas dienas“ vietā derētu labāk runāt par **dzimuma dienu** resp. **dzimumdienu**.

95. Neveiklā darinājuma „dzimtbūšanas“ vietā ieteicama **dzimtbuve**.

96. O-celma forma **epizods**, ģen. **epizoda** tuvāka oriģinālvalodai (gr. epeisodos) nekā „epizode“ (no vācu Episode) un lietājot parocīgāka, jo daudzskaitļa ģenitīva forma ir bez mīkstinājuma: epizodu (turpretim no „episodes“ — „epizožu“).

97. Vācu „das Sein, die Existenz, krievu бытие latviešu valodā ir **esme** (sal. lei. esmē) vai **īra**, kā jau arī runā un raksta, nevis „esamība“ vai „esotība“.

98. „Ēdnīca“, ko daži sākuši lietāt „restorāna“ nozīmē, ir nepareizs darinājums, jo -nīca nav latviešu piedēklis un ar to atvasina substantīvus tikai no adjektīviem un substantīviem, piem., slīms — slimnīca, siers — siernīca, bet ne no vārdiem. Pēc citu vietu apzīmējumu parauga var lietāt atvasinājumu ar -uve: **ēstuve**.

Tā paša iemesla dēļ skaužama „dziednīca“. Ja sanatorijas vietā kāds gribētu latvisku vārdu, tad varētu runāt par **dziedētavu** (kā: mazgāt — mazgātava, tātad dziedēt — dziedētava).

99. No paralēlajām formām „garša, garža, paraša, paraža, ieraša, ieraža“ vecākās ir formas ar balsīgo šņāceni, kur ž radies no d savienojuma ar j: **garža** (sal. gardums), **paraža** (sal. paradums), **ieraža** (sal. ieradums). Veca š-skaņa ir vienīgi „smaršas“ vārdā (no *smards(t)jā), un te formu paralēlismu var izmantot

nozīmes niānsēšanai: smarža — der Wohlgeruch, Duft; **smarža** — smaržvielas (odeur), piem., var nopirkt Tomberga smaržas ar vijolišu smaršu.

100. Gadās lasīt un dzirdēt formu „gaviļnieks“ (ar !). Pēc līdzīgu atvasinājumu: vijole — vijolnieks, stabule — stabulnieks parauga arī **gaviļnieks** (no subst. gaviles) jālietā ar nemikstinātu l.

101. Vācu der Ausguss latviešu valodā saucams labāk **izlietuve** nekā „izlietne“.

102. Latviešu valodā nav adjektīva „īpatns“, bet tikai substantīvs **īpatnis** (indivīds). Adjektīva nozīmē blakus formām **īpatnējs**, **īpatnīgs** atzīstama jau Fūreķera dziesmā sastopamā — īsākā — forma **īpats**, piem., „īpatas spējas“, „īpati tēlošanas paņēmieni“.

103. Vācu empfindlich latviski ir **jutīgs** (ar īsu u!), jo adjektīvos ar -īgs, kas atvasināti no vārdiem, ir pagātnes celma forma, sal. dot — devīgs.

Arī „līdzjutības“ vārdā jāiziet no vārba „just (kam) līdz“ (jūtu līdz, jutu līdz), un kā, piem., blakus vārdam „dot“ ir adj. devīgs un subst. devība, tāpat blakus adj. līdzjutīgs attiecīgā īpašība saucama **līdzjutība** (ar īsu u!).

104. No formām „jutoņa“, „jūtoņa“ (vācu Stimmung, krievu настроение) pareizākā ir **jutoņa** ar īsu u, jo darinājuma pamatā ir vārba pagātnes celms.

105. Dažādo „kloņšu“ vietā (vācu der Klops) mums var būt **sitenis**, piem.: **sipolu sitenis**, **tītais sitenis** utt.

106. „Beices“ vietā lietājama **kode**. „Kodne“ nav ieteicama, jo piedēklis -n- ir bez kādas nozīmes.

107. „Kompaņonu“ (fr. compagnon) ar latvisku apzīmējumu var saukt par **biedrinieku**, sal. brālis — brālnieks.

108. Nav iemesla skaut svešvārdu **konvents**, lai gan

var lietāt līdzīgā nozīmē — kā jau dara kāda studentu organizācija — arī jaunvārdu saiets.

109. Zināmās puķes (convallaria majalis) latviešu valodā sauc ne par „maiņa pulkstenīšiem“ (Maiglöckchen), bet **kreimenēm**.

110. „Kūrorts“ vārda otrā daļā jau ietver vietas apzīmējumu; tādēļ „kūrorta vieta“ ir nevajadzīgs jēdziena atkārtojums. Paturot saliktna 1. daļā svešo sakni (latiņu cūrāre „kopt, rūpēties“), vācu „der Kurort“ latviešu valodā saucams **kūrvieta**; tāpat runā jau arī par kūrmaļu resp. kūrnamu (vācu das Kurhaus).

111. No lejsvācu valodas aizgūtā „ķēkšas“ vārda vietā ieteicams no verba „virt“ atvasinātais subst. **virēja**.

112. „Ķitelis“ saucams **apvalks** vai **virsvalks**; vārdi darināti pēc labiem paraugiem, piem., „uzvalks“, „pārvalks“.

113. Kādā laikrakstā ar „lifta“ nozīmi lietāts vārds „celtnis“. Tas formāli aplam darināts, jo rīku apzīmējumus neatvasina ar piedēkli -n-; bez tam „celtna“ vārds arī praksē neerts, jo ddzsk. ģenitīvā un vnsk. akuzatīvā sakrīt ar „celtnes“ vārda attiecīgajiem locījumiem. Ceļamā rīka apzīmēšanai varētu darināt, piem., vārdu **celtuvis**.

114. „Līdztekus“ un „aplinkus“ ir adverbi un kā tādi lietājami, piem.: **ceļš iet līdztekus upei**, **aizrādīt ko ne tieši**, bet **aplinkus**. Turpretim atribūtīvā nozīmē var runāt tikai par **līdzteku** (ne: līdztekus) **līnijām**, **aplinku** (ne: aplinkus) **ceļiem**. Tāpat adverba forma ir „izcilus“, gluži kā: **sēdus**, **braukšus**; atbilstošais adjektīvs „izcils“. Tādēļ jārunā, piem., **par izcilu** (ne: izcilus) **zinātnieku**, **izciliem** (ne: izcilus) **panākumiem**, bet, piem., **par izcilus stāvošu vietu**.

115. Skaužamā barbarisma „lozungs“ vietā ieteicams jau Latv. konv. vārdnīcā (V, 9743) sastopamais **sauklis**.

116. „Mamma“ un „papa“, ko gadās dzirdēt vēl dažā labā latviešu ģimenē, ir neciešami barbarismi. Latvietim ir tikai tēvs, māte, un daždažādās dēminūtīva formas: tētis, tētiņš, māmuļa, māmiņa, māmuliņa, māmuliņa u. c. dod iespēju niansēt izteiksmi dažādās mīluma pakāpēs. Ģenitīva forma no nōmin. „tētis“ nav dzirdama; „tēša“ skan neparasti. Tās vietā var lietāt ģenitīvus tētes vai tētiņa (no nōm. „tētis“, „tētiņš“).

117. „Manna“, „sōda“, „sōfa“ (ar s, ne: „zōdā“ „zōfa“) lokāmi kā sieviešu kārtas ā-celmi: „tīritā sōda“, „sēdēt uz sōfas“, „vārīt mannas (ne: mannā) putru“.

118. No parallēlajām formām možs un „mošs“ vecākā un pareizākā ir forma ar balsīgo šņāceni ž; ž radies no d, kas vēl redzams tās pašas saknes verbā „mosties“, pag. „modos“. „Mošs“ ir vēlāks un nepareizs darinājums analogi vārdam „košs“.

119. Vācu „der Muff“ tulkojams uzroce vai uzmava.

120. Vācu hilflos latviski ir **nevarīgs**, bet hofnungslos dažos gadījumos tulkojams ar adverbu **necerīgi**, citos, ja vārds atribūtīvā savienojumā, arī ar ģenitīvu **bezcerības**, piem., bezcerības stāvoklis.

121. Jēdzienam, ko izsaka latīņu „modestus“ krievu скромный, vācu bescheiden, latviešu valodā īsti trūkst vārda; dažādie adjektīvi, kā: vienkāršs, pieticīgs, pazemīgs, kautrīgs vajadzīgo nozīmi pilnīgi tomēr neizsaka. Tādēļ prof. J. Endzelīns ieteic, runājot par cilvēku, kas ir pretstats uzpūtīgam, lietāt jaunvārdu **necils**, t. i. tāds, kas necenšas citiem celties pāri, nav uzpūtīgs, iedomīgs. Blakus adjektīvam „necils“ darināmi attiecīgie substantīvi **necilība** (pastāvīga īpašība) un **necilums**, jeb: **rimtīgs**, **rimtība**.

122. Latīņu „obligātorius“ un no tā darinātais „obligatorisch“ un „obligātorisks“ ir jaunāka cēluma. Latīņu valodas klasiskajā laikmetā pazīstams un lietāts vienīgi „obligātus“ (no „obligāre“ — iesiet, piesiet),

apzīmējot, ka priekšmets kur iesiets, kam piesiets vai arī ka kāds radījums saistīts ar zināmām klaušām un pienākumiem (obligātam redde Jovi dapem! — nodod Jupiteram obligāto mielastu!). Arī vāciski saka arī „obligat“. Tā kā forma **obligāts** ir vecāka un īsāka un vairāk atbilst latīņu valodas klasiskajam laikmetam, tad tā ieteicama lietāšanai labāk nekā forma „obligātorisks“.

123. Ārējās zīmes, ar ko vienas organizācijas locekļi atšķiras no citiem, tiek sauktas gan par „nozīmēm“, gan „pazīmēm“, gan „zīmotnēm“. Tā kā zīmotnes“ vārdā piedēklis nekā neizsaka, bet „nozīmes“ vārds pārprotams (piem., frazē: kāda ir jūsu organizācijas nozīme?), tad ārējās zīmes labāk saukt par **pazīmēm**, jo šis vārds jau norāda uz atšķirību.

124. Tautas valodā gan verbu „palikt“ dzird runājam arī ar nozīmi „kļūt“, bet literārā valodā, īpaši tur, kur var rasties pārpratums, der šķirt nozīmē „palikt“ un „kļūt“, piem.: **laiks paliks silts** = ir silts un paliks tāds joprojām; **laiks kļūs silts** = ir vēss, bet kļūs silts.

125. Aparāti, ar kuriem kaut ko pārbauda, saucami **pārbaudes** jeb **pārbaudāmie** aparāti (labāk nekā: „pārbaudišanas aparāti“); tāpat labāk runāt par **braucamo**, nevis braukšanas **naudu**.

126. Var runāt un rakstīt: **pāris** un **pāra gadus**, arī **pāra gadus**, kur „pāra“ (ar nemīkstinātu r) uzlūkojams par sastingušu ā-celma vienskaitļa nōminātīvu.

127. Verbu „(pār)latviskot“ mēdz lietāt ir vācu lettifizieren, ir lettisieren nozīmē. Arī latviešu valodā katram jēgumam būtu vēlams savs vārds. Tādēļ ieteicams verbu (pār)latviskot lietāt tikai lettifizieren nozīmē, piem., latviskot valodu, turpretim lettisieren nozīmē lietāt pēc „pārkrieivināt“ vai „pārvācināt“ parauga darināto **pārlatvināt**, piem., pārlatvināt libiešus, t. i. padarīt par latviešiem. Ar šo pašu nozīmi formāli pareizs dari-

nājums ir arī „pārlatvjot“, bet tā ir grūti izrunājama forma un tādēļ nav ieteicama.

128. No parallēlformām „piepeži, piēpēži, piepeši, piepēši“ vecākās un tādēļ rakstu valodā kultivējamās ir formas ar š: **piepeši** jeb **piepēši**, kur š radies no t savienojuma ar j (sal. tās pašas saknes subst. „piepētība“ (die Plötzlichkeit) un adj. „piepētīgs“).

129. Blakus formai **pietiekošs** (genügend) atzīstama arī divdabja forma **pietiekams**, piem.: „pietiekamā daudzumā“, „pietiekami liels gabals“.

130. Lai dažādu nozaļu speciālisti nelietātu vienu un to pašu terminu dažādu jēdzienu apzīmēšanai, līdzīgi skanošo vārdu „plakne“, „plāksne“, „plate“, „plāte“ u. c. lietāšanā derētu vienoties par vienas noteiktas nozīmes piešķiršanu katram terminam. **Plakne** (die Ebene, плоскость) saucama virsa, ar ko taisna līnija sakrīt visos virzienos; ģeometrijā var runāt, piemēram, par „divplakņu kaktu“, par „daudzplakņu ķermeni“. **Plāksne**, turpretim, ir ar zināmu biezumu: „piemiņas plāksne kapsētā“, „vizlas plāksnes kāda akmens sastāvā“. Arhitektiem ir pazīstama vēl **plātne** (die Fliese, Tafel, плита), kas atšķiras no plāksnes ar to, ka ir biezāka: betona plātne, kapa plātne. Nav laba latviska nosaukuma, ko likt starptautiskā vārda **plates** vietā (no franču „plat“), un tādēļ to var lietāt, runājot, piem., par „fotografiskām platēm“. **Plāte** (die Platte, die Fliese) ir ar nelielu biezumu, piem.: „dzelzs plāte“, „jumta skārda plāte“ (die Blechplatte).

131. **Pretestība** (der Widerstand, сопротивление) un **pretišķība** (der Gegensatz, die Gegensätzlichkeit, противоположность) lietājama katra savā nozīmē. „Pretešķība“, kas radusies kā abu pirmo formu kontāminējums, nav kultivējama.

132. Vācu „die Pumpe“ labā latviešu valodā saucams **sūknis**, nevis „pumpis“; tāpat jārunā par **sūknēšanu** (verbs **sūknēt**), nevis „pumpēšanu“.

133. Labību, ko vācu valodā sauc Hirse, krievu valodā npoco, latviešu valodā dzird saukājam gan par „prosu“ pēc krievu valodas parauga, gan par „eršķi“, kas ir vācu vārda Hirse sabojājums. Mūlenbacha Latviešu valodas vārdnīcā ar šo nozīmi minēti vārdi „sūra“ un „sāre“. „Sūras“ vārds nebūtu derīgs, jo to var samainīt ar adjektīva „sūrs“ formām, bet varētu lietāt nosaukumu **sāre** (lei. sòra). „Sāres“ vārds gan tautā tikpat nepazīstams kā „eršķis“, bet ar savām skaņām tas var būt tīri latvisks.

134. No vācu valodas aizgūtā „rāmja“ vietā var runāt par **loga ietvaru** (no verba „ietvert“). „Bišu rāmītis“ saucams **iekars** (no verba „iekārt“).

135. Vācu die Dachrinne latviski var saukt par **ūdens tekni** (nōm.: tekne).

136. No viduslejsvācu valodas patapinātais „rēķins“ ar savu ķ-skaņu i priekšā ir nelatvisks arī savā skaņu sastāvā. Tā vietu var aizstāt jau lietājamā **lēse** un verbs **lēst** (**lešu, lēsu**), kas ir vecs mantojums no baltu valodām un rada ar vācu lesen.

137. Nelatviskā „rīvēt“, „ierīvēt“ (no viduslejsvācu „riven“) vietā labā latviešu valodā jārunā mūsu pašu apzīmējumi: **berzt, berzēt, ieberzēt**.

138. Vācu Rundstück vietā ieteicams **apalītis**, ko gadās jau šur tur redzēt. „Rīvmaize“ saucama **berzumi** vai **berzene**.

139. Labāk minēt ko **šai sakarā** (t. i. sakarā ar to, kas teikts iepriekš), ne: „šai sakarībā“, jo piedēklis -ība piešķir atvasinājumam citu nozīmi.

140. Adverbs **savrup**, kas radies ar metatezi no „savurp[i]“, runājams ar īsu u.

141. Kā runājam par „cietēju (Diev)māti“ vai „sāpju (Diev)māti“, tā varam runāt arī par **Cietējas Dievmātes** vai **Sāpju Dievmātes baznīcu**, kas izklausās daudz

parastāk un latviskāk nekā „Sāpīgās Dievmātes baznīca“.

142. Pēc vācu der Deckel parauga arī latviešu valodā studentu cepuri dzird saucam par „deķeli“; tā vietā ieteicams jaunvārds **segnis**.

143. Jēgumam, ko vācieši izsaka ar (be)schmieren, (be)streichen, latviešiem ir pašiem savi veci labi vārdi: **ziest (ziežu, ziedu), triept (triepju, triepu)**, piem.: „ziest sviestu uz maizes“, „noziest seju ar kvēpiem“, „ieziest ratus, lai nečīkst“, „notriep rokās ar darvu“. Tāpat varam runāt par **ziežamo eļļu**. Nelatviskie „smēre“, „smērēt“, „smērēšana“ (no viduslejsvācu „smeren“) labā latviešu valodā skaužami. Kā baznīcas termins atstājams **svaidīt, svaidīšana ar eļļu**, kas jau ieviesies, lai gan arī šī darbība īsti ir tikai ziešana.

144. Svešā „spīkera“ (angļu speaker) vietā ieteicams runāt par **radiofona vēstītāju**.

145. Latviskais apzīmējums „konfektēm“ ir **sukrenes**.

146. Vācu der Schwamm, krievu rybka latviski saucams **sūklis**.

147. Verbu „svētīt“ latviešu valodā lietā ar vācu „segnen“ un ar „heiligen“ nozīmi; taču būtu vēlams arī latviešu valodā katra šā jēdziena apzīmēšanai savs vārds. Atstājot verbam svētīt vācu segnen nozīmi, varam darināt vācu heiligen nozīmē jaunu verbu **svētīnāt** pēc tādiem paraugiem kā: stiprs — stiprināt, tā: svēts — svētīnāt, piem., tēvreizē „geheiligt werde Dein Name“ = „svētīnāts lai top Tavs vārds“.

148. Latviskais nosaukums „šķērēm“ varētu būt **grieznes vai zirklietes**.

149. Latviskos vārdos nesastop šņāceņu savienojumu ar t (št), tādēļ „štata“ vietā labāk teikt **stats** (no latīņu „status“), piem., „stata un ārstata darbinieki“. Tā paša iemesla dēļ „štāba“ vietā runājams **stābs**.

150. Slimība, ko pēc vācu valodas parauga dēvē par šarlachu, pareizāk saucama **skarlatīna**, jo vārds nāk no franču valodas scarlatine.

151. Vācu das Stichwort (vārdnīcā) latviski var būt šķirkļis (šķīrāmais vārds).

152. Tāpeles vārds ar savu p-skaņu tuvāks latīņu vārdam tabula, no kā tas cēlies. Tāpēc šāda forma lietājama labāk nekā „tāfele“ ar f-skaņu, kas nāk no vācu valodas Tafel, tātad ne no pirmavota.

153. **Trotuārs**, kas pats par sevi ir gluži nevainīgs svešvārds, ar latvisku apzīmējumu būtu saucams **ietve**, nevis „ietne“, jo n-skaņa piedēklī nekā neizsaka.

154. Blakus „skatei“ un „apskatei“ var būt arī „uzskate“ (die Anschaulichkeit), un skolās var runāt par **uzskates līdzekļiem** (labāk nekā: „uzskatāmības līdzekļiem“).

155. Nozīmē jāšķir **uzvedība** un **uzvešanās**. Skolā, piem., varam runāt par skolnieku labu vai sliktu uzvešanos (das Betragen), turpretim „uzvedība“ ir uzvedīga cilvēka pastāvīga īpašība, tātad tikai pozitīvi vērtējama, sal. arī: iznesīgs — iznesība.

156. Spodrināmās ziedes („vikse“, vācu Wichse) nosaukumam ieteicams prof. J. Endzelīna darinātais jaunvārds **spode** (no adj. „spožs“); attiecīgais verbs **spodēt** („viksēt“, vācu wichen).

157. No viduslejšvācu valodas aizgūtā „vinnesta“ un „vinnēt“ vietā silti ieteicams jau šur tur lasāmais **laimests**, ko sastop jau kādā „Drauga un Biedra“ (1866—1869) numurā. Attiecīgais verbs ir **laimēt**, piem., „laimēju pašu lielāko laimestu“.

158. Vācu „die Oberfläche“ un „der obere Teil“ nozīmē latviešiem ir jau savi labi vārdi: „**virsa**“ un „**virsus**“. Nozīmes precīzuma dēļ katram no tiem var piešķirt vienu noteiktu nozīmi: **virsus** — der obere Teil, piem., galda virsus, **virsa** — die Oberfläche, piem., ģeo-

metrijā var aplēst kādas lodes virsas laukumu. Pēdējā nozīmē darināt jaunū vārdu „virsmā“ nav vajadzīgs.

F. Svešu īpašvārdu izruna un rakstība

159. Nelokāmiem īpašvārdiem atstājams oriģinālvalodas akcents (Verdī, Bizē, Billīni), bet lokāmie īpašvārdi — tāpat kā īstie latviešu vārdi — runājami ar pirmās zilbes uzsvāru. Lokot galotne pievienojama vārda celmam: **Venizels**, ģen. **Venizela**, ne oriģinālvalodas nōminātīvam: Venizeloss, Venizelosa.

Svešvārdi transkribējami ne pēc oriģinālvalodas rakstības, bet gan pēc izrunas, piem., **Sēkspīrs**, ne: Shakespeare.

Nelokāmiem īpašvārdiem, kas oriģinālvalodā runājami ar īsu galū zilbi, nav nekāda iemesla šo zilbi pāgarināt latviešu valodā: **Tartu**, **Nurmi**, **Čeruti**, nevis: Tartū, Nurmī utt.

Svešos nelokāmos īpašvārdos, kas beidzas ar uzsvērtu patskani, akcenta vieta atzīmējama ar tā saucamo „gravi“ (/), piem.: **Daladjē**, **Rusò**, **Fransuà**. Gaŗuma svītra, ko gravja vietā šais gadījumos mēdz lietāt laikrakstī, nav vēlama, jo ar to var būt apzīmēts vienīgi patskaŗa gaŗums, ne uzsvārs, piem., somu rakstnieka **Silanpē** vārdā, bet itāliešu valodā var būt beigu zilbē arī īss uzsvērts patskanis, kur gaŗuma svītra pilnīgi nevietā.

160. Slaviskie uzvārdi ar -skis, -ckis, piem., **Janševskis**, **Juraševskis**, **Verbickis** lokāmi pēc subst. viesis, viesā parauga bez līdzskaŗa mikstinājuma: ģen. Janševska, Verbicka utt.

161. Skauŗami svešos īpašvārdos nevietā rakstītie dubultnieki, piem., A. Krippe (pareizi: Kripe), I. Musards (pareizi: Musards).

Divi līdzskaņi rakstāmi gan gaŗu plūdeņu un nāseņu apzīmēšanai, ja aiz tiem seko patskanis, jo latviešu **va-**loda plūdeņos un nāseņos pazīst pretstatu starp īsumu un gaŗumu (sal. vārdus „mellene“ un „mele“). Ja seko līdzskanis (atskaitot lokāmās galotnes), tad arī gaŗais plūdenis resp. nāsenis tiek rakstā apzīmēti tikai ar vienu līdzskani, piem., **Momsens** (Mommsen).

162. Čechu vārdā „Prahā“ h stājies g vietā un skan apmēram tāpat kā g vārdos die Tage, Bor. Tā kā svešvārdi transkribējami pēc izrunas, nevis pēc oriģinālvalodas rakstības, tad, vistuvāk atspoguļojot oriģinālvalodas izrunu, minētās pilsētas vārds latviešu valodā rakstāms ar g: **Praga**, nevis „Prahā“.

163. Lai pārāk neattālinātos no oriģinālvalodas rakstības veida, tādos slavu īpašvārdos kā: **Irkutska, Jakutska**, kur runāt runā gan afrikātu c, tomēr rakstot atstājama līdzskaņu kopa „ts“, jo arī latviešu valodā līdzīgos gadījumos runājama c vietā rakstām ts, piem.: atslēga, mats.

164. Krievu valodas mīkstināto t un d izruna palātālo patskaņu priekšā gluži nesaskan ar latviešu valodas mīkstināto līdzskaņu ķ un ģ izrunu, un tāpēc, transkribējot krievu īpašvārdus latviešu valodā, šos līdzskaņus (t, d) labāk atstāt nemīkstinātus, lai pārāk neattālinātos no oriģinālvalodas rakstības veida: **Nadežda, Vladivostoka, Vitebska** (nevis: Nagežda, Vlagivostoka, Viķebska).

165. Tādi īpašvārdi kā: **Pfeifere, Pfalce** runājami un rakstāmi ar pf, nevis f.

166. Angļu Smith latviešu valodā runājams un rakstāms ar „t“: **Smits**, jo mūsu t ir vistuvākā skaņa angļu nebalsīgajam th un bez tam th ģermāņu valodās arī radies no t.

167. Kā rakstām jau „Minchene“, „Brēmene“, tā jāraksta arī citi līdzīgi īpašvārdi, kas oriģinālvalodā bei-

dzas ar -en, -ne, piem.: Antverpene, Kopenhāgene, Berchtesgādene.

168. Vīriešu kārtas īpašvārdi, kas vienskaitļa nōminātīvā beidzas ar -a, piem., **Katilina**, **Kavarra** lokāmi kā vīriešu kārtas ā-celmi, piem., „puika“: ģen. Katilinas, Kavarras (kā: puikas), dat. Katilīnam, Kavarram (kā: puikam).

169. Tādi īpašvārdi kā: **Avenārius**, **Kerkovius** rakstāmi vnsk. nōm. ar -ius un lokāmi kā u-celmi: ģen. Avenārius, dat. Avenārium, ak. Avenāriu, vai arī ar -ijs: **Avenārijs**, **Kerkovijs** un lokāmi tālāk kā o-celmi: ģen. Avenārija, Kerkovija, dat. Avenārijam. Pēdējais veids praksē jau plašāk ieviesies.

170. Uzvārdiem, kas vīr. k. nōminātīvā beidzas ar -aus, piem., **Blaus**, **Tachaus**, vnsk. ģenitīva forma ir: Blaua, Tachaua. Tāpat ar -aua beidzas sieviešu kārtas vīensk. nōm. forma.

171. Lietuvas pilsētai, ko paši leiši sauc „Kaūnas“, atbilstošais nosaukums latviešu valodā būtu o-celma forma „Kauns“, bet tā ir neparasta un neērta, jo atgādina zināmo sugas vārdu. Tā kā latviešu pilsētu nosaukumu vairums ir sieviešu kārtas, var tai vietā likt attiecīgo sieviešu kārtas ā-celma formu **Kauna** (ar nemīkstīnātu n!). „Kauna“ ar ņ neatbilst oriģinālvalodas izrunai un kā nepareiza skaužama.

172. **Klaipēdas** vārdā, kas radies laikam no savienojuma „klaja pēda“, otrā zilbē gaŗš (un plats) ē.

173. Lietuvas upes „Nemunas“, „Neris“ latviski saucamas: **Nemuns**, ģen. **Nemuna** (plats e!), nevis „Nemane“ vai „Nemune“, kas ieviesušās pēc krievu „Neman“ parauga; **Neris**, ģen. **Neŗa**. Latviešu valodā upju vārdu lielākā daļa gan ir sieviešu kārtas, tomēr sastopami arī vīriešu kārtas upju nosaukumi, piem., **Abuls**, **Miļums**, **Mīlenis** Valmieras apkārtņē, kas ļauj paturēt

vīriešu kārtu nepārveidotu arī minētajos leišu upju vārdos.

Ar Nemuņu sakars ir arī **Panemunes** (pagasta) vārdam, kas runājams ar nemīkstīnātu n un platu e-skaņu.

174. Latviešu vietu (staciju, pagastu, pilsētu, upju u. c.) nosaukumos vēlams paturēt to vārdu, kādā attiecīgo vietu dēvē turienieši, pārceļot šo vārdu rakstu valodas skaņās. **Nīcgale** runājama ar gaŗu ī. Dienvidkursā Liepājas tuvumā ir **Nīca** (ar garu lauŗtu ī), nevis „Nīca“. **Mazsalaca**, **Lielsalaca**, **Rūjiena** jārunā un jārakŗta ar -a galotnē. **Vitrupe** runājama un rakŗtāma ar īsu i. Citus vietu vārdus skat. Dvkļ 47.

175. Vidzemes lielākajā daļā kādas vietas apdzīvotāju vārdus darina no pagastvārdiem ar piedēkli -ietis, piem., valmierieŗi, raunēnieŗi, siguldieŗi, bet Kŗrsā un Zemgales rietumdaļā ar piedēkli -nieka: talsinieki, stendinieki. Rucavas ļaudis saucami **rucavnieki** (ne: „rucavieŗi“), Alsungas ļaudis **alsundznieki**, siev. **alsundzniecēs** (ne: „alŗvangietes“), bet Lugaŗu ļaudis — **lugaŗzieŗi**.

H. Uzvārdi

176. Uzvārds jāliek aiz kristībvārda: **Anna Kalniņa** (ne: Kalniņa Anna). Īpatnēji latviska izteiksme ir arī pirmajā vietā likt dzimtas vārdu daudzskaitļa ģenitīvā un pēc tam kristībvārdu: **Kalniņu Anna**, **Kronvaldu Atis**.

177. Uzvārdi ar lokāmajām galotnēm visnotaļ lokāmi: **Pēŗeŗa Kauŗa** (ne: Kaucis) **lūgums**, **Marijas Liepiņas** (ne: Liepiņŗ) **īpaŗums**, pasacīt ko **Kāŗlim Maizītem**, **nodot grāmatu Ainai Kaudzītei**. Saliktie īpaŗvārdi uzlūkojami par vienu vārdu, un lokāma tikai pēdējā daļa: **Baltāisvilks**, **Baltāisvilka**, **Baltāisvilkam**.

Tāda tipa uzvārdi kā: **Stiprais**, **Baltāis** lokāmi gluŗi kā adjektīvi ar noteikto galotni (sal. B 13); dat. **Stipraŗam**, **Baltāŗam** (ne: Stipram, Baltam).

178. Ja precētas sievietes saucas divos uzvārdos, piem., Marta **Rudzīte-Kalniņa**, tad pirmajā vietā labāk likt dzimtas, otrā — vīra uzvārdu.

179. Latviešu valodai īpatnēja izteiksme ir t. s. pielikuma ģenitīva (gen. definitīvus) lietāšana: Latvijas valsts, Rīgas pilsēta, Ventas upe, Lubānas ezers, kalpa vīrs, **Kalniņa kungs**. Pagodinājuma formas, piem., „**Kalniņa kungs**“ varēja mums izveidoties gan tikai pagājušā gadsimta otrā pusē, kad latvieši sāka skoloties un viņu starpā radās „kungu“, un izteiciens „**Kalniņa kungs**“ varēja rasties pēc tādu jau tautā pazīstamu savienojumu parauga kā: „**Suntažu (muižas) kungs** (=īpašnieks)“. Tagad tāda tipa formas latviešu valodā pilnīgi ieviesušās, un tām blakus stāv citas jau minētās pielikuma ģenitīva konstrukcijas; dzīvajā tautas valodā, vismaz vienā izlokšņu daļā, dzird taču runājam arī, piem., par „**Neilanda mācītāju**“ (=mācītāju Neilandu). To ievērojot, nebūtu sevišķas vajadzības skaust „**Kalniņa kungu**“ un tā vietā likt „**kungu Kalniņu**“. Rakstu valodā gan runājam, piem., par „**mācītāju Kalniņu**“, un pēc tāda parauga būtu iespējams teikt arī „**kungs Kalniņš**“, taču šo iespēju lietderīgāk būtu izmantot nozīmes niansēšanai rakstu valodā. Tā, piem., situācijā, kad kādam jāpiesaka viņam nepazīstams apmeklētājs, kas minējis savu vārdu, viņš to var pieteikt vārdiem: „**Ieradies kungs Kalniņš**“ (=ein Herr K.), turpretim „**Kalniņa kungs**“ paliktu citiem gadījumiem, ja runātājs uzrunā viņam pazīstamu respektējamu personu.

Kā vienā, tā otrā gadījumā uzvārds visnotaļ lokāms: Jānim **Zaķa** (ne: Zaķis) **kungam**, Kārļa **Kalniņa kunga** (ne: Kalniņš kunga) **lūgums**, **kungam Kalniņam** (ne: kungam Kalniņš!).

Pielikuma ģenitīvs latviešu valodā parasti stāv vīriešu kārtā arī tad, ja apzīmējamais vārds ir sieviešu kārtas: gana meitene (ne: ganes meitene), kalpa sieva. Tādēļ arī pagodinājuma formā sievietēm „**kundzes**“ priekšā var atstāt vīr. k. ģenitīvu: **Kalniņa kundze**. Tomēr,

ievērojot to, ka retumis pielikuma ģenitīvs sastopams arī sieviešu kārtas formā („nelaiķes māmuliņa“) un ka runājot parasti uzsveram tikai to, ka jāliek ģenitīva forma, neprasot, kuņas kārtas tieši, var teikt arī: **Kalniņas kundze.**

H. Rakstība, interpunkcija

180. Jāšķiņ adverbs **varbūt** (vācu: vielleicht), kas rakstāms vienā vārdā, no divu vārdu savienojuma **var būt** (vācu: kann sein), piem.: „tas tā, varbūt, ir noticis“ un „var būt, ka tas tā ir noticis.“

181. Secinājuma nozīmē ieteicams **tātad** rakstīt kopā, piem.: „tātad šis apgalvojums ir nepareizs“, lai atšķirtu no laika nozīmē lietāta vārdu savienojuma **tā tad**, piem.: „tā tad (=toreiz), tā arī vēlāk mums bieži radās domstarpības“.

182. Starp vairākiem kristībvārdiem, kas apzīmē vienu un to pašu personu, nav vajadzīga nekāda zīme: Jānis Arturs Ozoliņš.

183. Skolas gramatikās māca, ka divdabis, ja tas nav paplašināts ar kādu objektu vai adverbu, nav atdalāms ar kommatu. Teikums „**viņa pameta ar galvu, nodrebēdamās**“ (A. Niedras „Annā Dzilnā“) rāda, ka tomēr var būt arī izņēmumi. Labākai izpratnei kommatš šē nepieciešams. Ar kommatu tātad atdalāms arī nepaplašināts divdabis, ja tas aizstāj finītu verbu, kas pievienojams ar saikli „un“, piem., minētajā teikumā divdabis „nodrebēdamās“, kur tas aizstāj vārdus „un nodrebējās“.

184. Ja divi līdzīgi paligteikumi, kas savienoti ar „un“, atkarīgi no viena un tā paša vārda virsteikumā, tad kommatš „un“ priekšā lieks: „pēc tam skolotājs stāsta, ka Rādītājs vēlējies pasauli ierikot pēc sava prāta un ka viņa radītais cilvēks bieži vien nomaldī-

jies“ — bez kommata, jo abi papildītāja palīgteikumi atkarīgi no virsteikuma verba „stāstīt“.

185. Vispārināmos teikumos, piem.: „lai iet kur iedams“, „lai dara ko daridams“, ja tos izrunā bez pauzēm, kommats nebūtu liekams, jo neateiktāis pronomens te pieder pie iepriekšējā verba, nevis divdabja. Tāpat bez kādas pieturas zīmes teikumi: **man nav ko ēst; nav kas brauc.**

186. Tādos teikumos kā: „viņš ņem iesmeļ ūdeni“ aiz „ņem“ kommats nav vajadzīgs, jo abi vārdi te izteic vienu un to pašu **darbību.**

187. Bez kommata tādi teicieni kā: **bieži jo bieži, drīzi jo drīzi.**

188. Iestādes nosaukumā „Valsts papīru spiestuve“ abi pirmie vārdi ciešāk saistās savā starpā, radot kopēju jēgumu, tādēļ ieteicams tos rakstīt salikteni: **Valstspapīru spiestuve.**

189. Saīsinot salikteni „privātdocents“, var rakstīt **privdoc.** (vai priv.-doc.), bet ne: priv. doc.

190. Amatpersonu un iestāžu nosaukumus, kam nav īpašvārdu rakstura, ieteicams rakstīt ar mazo sākuma burtu: **pilsētas valde, izglītības ministrija, pagasta vecākais** utt.

191. Tādi salikteni kā: **mārtiņprozes, mārtiņzoss, mārtiņbērni** uzlūkojami par sugas vārdiem un rakstāmi ar mazo burtu (sal. **vāczemes egle, vāczemes rieksti**).

VĀRDU REĢISTRS.

- a
- † acaines E 82.
 - acenes E 82.
 - † actenes E 82.
 - † advente E 77.
 - advents E 77.
 - aitērs E 67.
 - aizdomīgs E 68.
 - aizredze E 69.
 - † aizredzība E 69.
 - aizstāt vietu E 71.
 - aizvietot E 71.
 - akmeņains B 17.
 - alnis E 70.
 - alsundznieki E 175.
 - † alšvangietes E 175.
 - Antverpene F 167.
 - apalītis E 138.
 - apgaisme E 72.
 - † apgaismības laikmets E 72.
 - apgaismotāju laikmets E 72.
 - † apgādniecība E 73.
 - apgāds E 73.
 - aplinkus E 114.
 - aplinku ceļi E 114.
 - apvalks E 112.
 - ar E 74.
 - arī E 74.
 - arods E 75.
 - † asins Sarkans C 28.
- † as'nis E 91.
 - † as'ras E 91.
 - † astoņgadējs B 19.
 - astoņgadīgs B 19.
 - atbūte E 84.
 - † atbūtne E 84.
 - akuz. † atrodošo (namu) B 12.
 - akuz. atrodošos (namu) B 12.
 - atspirdzinošs B 22.
 - † attiecība E 76.
 - attieksme E 76.
 - † atvente E 77.
 - atvietot E 71.
 - der Ausguss E 101.
 - autobuss E 78.
 - Avenārijs F 169.
 - Avenārius F 169.
- ā
- † ārods E 75.
- b
- balkons A 7.
 - bardzība B 21.
 - bargums B 21.
 - baudviela C 26.
 - bārda E 79.

† bārza E 79.
† beice E 106.
Berchtesgādene F 167.
berzēt E 137.
berzt E 137.
berztene E 138.
berzumi E 138.
bežcerības (stāvoklis) E 120.

bēkons A 7.
ģen. bēru A 4.
biedrinieks E 107.
† biedris E 80.
biedrs E 80.
Blaus F 170.
† braukšanas nauda E 125.
braucamā nauda E 125.

† brekši E 81.
brilles E 82.
briedis E 70.
† buks E 83.
būte E 84.
† būtne E 84.

c

caur D 34.
† celtnis (iifis) E 113.
† celtspēja C 27.
celtuvis E 113.
(es) ceru A 1.
cēlums E 85.
ģen. Cēsu A 2.
ciena E 86.
cienasts E 86.
cienība E 86.
ciens E 86.
cieņa E 86.

č

Čeruti F 159.

d

dabas zinātnes C 28.
† dabas zinātnisks C 28.

dabaszinātnes C 28.
dabzinātnisks C 28.
Daladjē F 159.
darba gaita E 87.
darba kārtā E 83.
† darītgrība C 27.
deggāze C 26.
degpunkts C 26.
dekāns A 6.

† deķelis E 142.
direktors A 7.
† direktors-rikotājs C 30.
† dienas kārtība E 87.
doktors A 7.
† dorši E 81.
dotība E 88.
dotumi E 88.
drāma E 89.
duris E 90.
durvis E 90.
durties acīs D 63.
dvēse E 91.

† dvēs'le E 91.
dzeja E 92.
dzejolis E 92.
dzelzceļš E 93.
dzelzszāle E 93.

† dzēšlapa C 26.
† dzimšanas diena E 94.
dzimtbuve E 95.
† dzimtbūšana E 95.
dzimumdiena E 94.

† dzīt jokus D 50.
dziedātājs B 25.
dziedētava E 98.
† dziednīca E 98.
dziedonis B 25.

e

elektrisks B 20.
elektrības- B 20.
† epizode E 96.
epizods E 96.
† eršķis E 133.
† esamība E 97.
esme E 97.

† esotība E 97.
ē
cilvēku ēdājs B 18.
† ēdnīca E 98.
ēstuve E 98.
ēteris E 67.

f

† Falce F 165.
fābula E 89.
† Feifere F 165.
fejetons A 7.
Fransuā F 159.

g

† garša E 99.
garža E 99.
gavilnieks E 100.
† gaviļnieks E 100.
grāmatvedis D 64.
grāmatvedība D 64.
grieznes E 148.

h

Herders A 6.
humorisks B 20.
† humoristisks B 20.

i

ideālists B 20.
† ideālistisks B 20.
† inženieris-architekts C 30.
ira E 97.
Irkutska F 163.
izciļš E 114.
izcilus E 114.
† izdevniecība E 73.
izlietuve E 101.
† izlietne E 101.
izpildīt D 56.

izpletnis C 26.
izslēgt D 60.
† izšķirējais vārds B 22.
izšķirējs vārds B 22.
† izšķirējās cīņas (sākums) B 22.
† adv. izšķirēji B 22.
† izvilkties (no dzīvokļa) D 46.

ī

īpatnis E 102.
īpatnējs E 102.
īpatnīgs E 102.
† īpatns E 102.
īpats E 102.

ie

† iedvesošs B 22.
iekars E 134.
iekš D 34.
† ieņemt (amatu) D 47.
iepretim, iepreti D 48.
† ieraša E 99.
ieraža E 99.
† ierīvēt E 137.
† ietne E 153.
(loga) ietvars E 134.
ietve E 153.

j

Jakutska F 163.
Janševskis F 160.
jōds A 7.
jokoties D 50.
Juraševskis F 160.
jutīgs E 103.
jutoņa E 104.
† jūtoņa E 104.

k

Kalniņa kungs G 179.
Kalniņa(s) kundze G 179.

- † kartiņa B 16.
- kartiņe B 16.
- kaņojošs B 22.
- † kastiņa B 16.
- kastiņe B 16.
- Katilīna F 168.
- Kauna F 171.
- † Kauņa F 171.
- Kavarra F 168.
- kārstuve B 24.
- Kerkovijs F 169.
- Kerkovius F 169.
- Klaipēda F 172.
- klātbūte E 84.
- † klātbūtne E 84.
- klinšains B 17.
- † klopsis E 105.
- kļūt E 124.
- kode E 106.
- kompaņons E 107.
- konfektes E 145.
- konvents E 108.
- Kopenhāgene F 167.
- koņīpašnieks C 29.
- koris A 7.
- kreimene E 109.
- † Krippe F 161.
- Kripe F 161.
- kriteklis C 26.
- † kritširmis C 26.
- † krūziņa B 16.
- krūzīte B 16.
- kungs Kalniņš G 179.
- kūrmāja E 110.
- † kūrorta vieta E 110.
- kūtrība B 21.
- kūtrums B 21.

ķ

- † ķēkša E 111.
- † ķitelis E 112.

l

labestība B 21.

- labums B 21.
- laimests E 157.
- laimēt E 157.
- laistikla C 26.
- lejamkanna C 26.
- † lejkanna C 26.
- lēst E 136.
- lēse E 136.
- lidonis B 25.
- lidosta C 26.
- lidotājs B 25.
- lifts E 113.
- † likties (uz ko) D 51.
- † literārīks B 20.
- literārs B 20.
- līdzbraucējs C 29.
- līdzbraukšana C 29.
- † līdzdarbojas C 29.
- līdzīpašnieks C 29.
- līdziedams C 29.
- līdziet C 29.
- † līdzredaktors C 29.
- līdzstrādnieks C 29.
- līdzstrāva C 29.
- līdzsvars C 29.
- līdztekus E 114.
- līdzteku līnijas E 114.
- Lielsalaca F 174.
- lietisks B 20.
- † lietišķs B 20.
- lietišķīgs B 20.
- † (es) locu A 9.
- (es) loku A 9.
- † lozungs E 115.
- lugazieši F 175.
- lūgsna B 23.
- lūgšana B 23.

l

ļauņība B 21.

ļauņums B 21.

m

- † maija pulkstenīši E 109.
- † makšķernieks-sportists C 30.

† mamma E 116.
 manna E 117.
 † mannā E 117.
 māmiņa E 116.
 Mazsalaca F 174.
 mārtiņbērni H 191.
 mārtiņprozes H 191.
 mārtiņzoss H 191.
 mencas E 81.
 metalls A 6.
 † miruse B 10.
 mirusi B 10.
 † (es) mocu A 9.
 (es) moku A 9.
 Momsens F 161.
 † mošs E 118.
 mozs E 118.
 der Muff E 119.
 Musards F 161.
 † Mussards F 161.
 † mūzikālisks B 20.
 mūzikāls B 20.

n

Nadežda F 164.
 † Nažežda F 164.
 † nāves kluss C 28.
 † necaurlaidošs B 22.
 adv. necerīgi E 120.
 necilība E 121.
 necils E 121.
 necilums E 121.
 nedegams C 28.
 nekatra kārta A 5.
 nemirkstams C 28.
 Nemuns F 173.
 nepatiksme B 23.
 nepatīšana B 23.
 Neris F 173.
 nesājs B 18.
 † neskatoties (uz to) D 53.
 † nēgi E 81.
 † Nica F 174.
 † Nicgale F 174.

Nica F 174.
 Nicgale F 174.
 nozīmes E 123.
 Nurmī F 159.
 † Nurmī F 159.
 † Ņemane F 173.
 † Ņemune F 173.

o

† obligātorisks E 122.
 obligāts E 122.
 omnibuss E 78.

p

palikt E 124.
 Panemune F 173.
 † papa E 116.
 † paraša E 99.
 paraža E 99.
 † (domas) pareizība B 21.
 (domas) pareizums B 21.
 pazīmes E 123.
 pārbaudāmie aparāti E 125.
 pārbaudes aparāti E 125.
 † pārbaudīšanas aparāti
 E 125.
 pārdotava B 24.
 pāris, pāra, pāra (gadus)
 E 126.
 pāriet (skaņā) D 54.
 pārlatvināt E 127.
 pārlatvišķot E 127.
 peldkostims C 26.
 peldvieta C 26.
 pergaments A 6.
 Pīlce F 165.
 Pīfere F 165.
 pildāmspalva C 26.
 pildīt D 56.
 † pildspalva C 26.
 pīpēt B 15.
 † pīpot B 15.
 pie D 34.

† piekrist (domām) D 57.
 † piena balts C 28.
 piepeši E 128.
 piepeši E 128.
 † piepeži E 128.
 † piepēži E 128.
 pieslieties (domām) D 57.
 pietiekams E 129.
 pietiekošs E 129.
 pievienoties (domām)
 D 57.
 plakne E 130.
 plate E 130.
 plauži E 81.
 plāksne E 130.
 plātne E 130.
 plaujammašīna C 26.
 † plaujmašīna C 26.
 Praga F 162.
 † Praha F 162.
 pretestība E 131.
 † pretešķība E 131.
 † pretišķība E 131.
 pretuguns krāsas C 28.
 privdoc. H 189.
 prombūte E 84.
 † prombūtne E 84.
 † prosa E 133.
 prōzisks B 20.
 † prōzaīšks B 20.
 † pumpēt E 132.
 † pumpis E 132.

r

ragveida (bruņas) C 28.
 † raga veidīgs C 28.
 ragveidīgs C 28.
 † rāmis E 134.
 † (bišu) rāmitis E 134.
 raidāmluga C 26.
 raidīkla C 26.
 † raidluga C 26.
 † raidstacija C 26.
 reālisks B 20.

† reālistisks B 20.
 redaktors A 7.
 redaktors-izdevējs C 20.
 † rēķināt E 136.
 † rēķins E 136.
 rīmtīgs E 121.
 † rīvēt E 137.
 † rīvmaize E 138.
 risiens D 60.
 † rucavieši F 175.
 rucavnieki F 175.
 Rundstück E 135.
 Rusò F 159.
 Rūjiena F 174.

s

saisteklis C 26.
 saistīkla C 26.
 † saistviela C 26.
 saiets E 108.
 (šai) sakarā E 139.
 (šai) sakarībā C 139.
 salīkusī B 11.
 salīkušā B 11.
 sarakste B 23.
 sarakstišanās B 23.
 † sastāv no D 58.
 sauklis E 115.
 saulains B 17.
 sausklis C 26.
 savrup E 140.
 † savrūp E 140.
 † sākotne E 85.
 Sāpju Dievmātes baznīca
 E 141.
 sāre E 133.
 secinājums D 60.
 segnis E 142.
 sen A 3.
 sen- A 3.
 sens A 3.
 Silanpē F 159.
 sitenis E 105.
 sievisks B 20.

sievišķīgs B 20.
skarlatīna E 150.
skat. D 59.
skatlogs C 26.
skābcietīgs C 28.
skrejenes C 26.
† skrejlapas C 26.
slēdziens D 60.
slēgt D 60.
slēpēt B 15.
slēpjot B 15.
† slēpot B 15.
smarža E 99.
smarža E 99.
† smēre E 143.
† smērēt E 143.
Smits F 166.
sōda E 117.
sōfa E 117.
spirāles veida C 28.
† spirāles veidīgs C 28.
spīkers E 144.
spode E 156.
spodēt E 156.
† spraudadata C 26.
spraudene C 26.
spraužamadata C 26.
† sprāgstvielas C 26.
spridzeklis C 26.
spridzināmās vielas C 26.
starmeši C 31.
† starumeši C 31.
starumetēji C 31.
stats E 149.
stābs E 149.
stīrnāzis E 83.
sukrenes E 145.
sūcamgāze C 26.
† sūcgāze C 26.
sūklis E 146.
sūknēt E 132.
sūknis E 132.
† sūra (Hirse) E 133.
svaidīt (ar e||u) E 143.
svērājs B 18.

svētināt E 147.
svētīt E 147.

š

† šarlachs E 150.
Šēkspīrs F 159.
† šķeres E 148.
šķirklis E 151.
šķirotava B 24.
† štats E 149.
† štābs E 149.
der Schwamm E 146.

t

Tachaus F 170.
Tartu E 159.
tas, viņš D 37.
† tasiņa B 16.
tasīte B 16.
† tāfele E 152.
tāpele E 152.
tātad H 181.
(ūdens) tekne E 135.
termiņš A 6.
tēlefons A 7.
tēte E 116.
tētis E 116.
triept E 143.
trotuārs E 153.

u

akuz. uguni E 91.
† ugunsaizsargājošs C 28.
† ugunsdrošs C 28.
† uguns izturīgs C 28.
ugunturīgs C 28.
uz D 34.
† uzdot (jautājumu) D 49.
uzkrist D 63.
uzkrietošs D 63.
uzmava E 119.
uzroce E 119.
† uzskatāmība E 154.

uzskate E 154.
uzvedība E 155.
uzvešanās E 155.

ū

† ūdensdrošs C 28.

v

vadmotīvs C 26.
vadonis B 25.
Valstspapīru spiestuve
H 188.
varbūt H 180.
var būt H 180.
vācemes egle H 191.
vācemes rieksti H 191.
vedājs B 18.
vedammaksa C 26.
† vedmaksā C 26.
† Venizeloss F 159.
Venizels F 159.
Venta A 2.
Ventspils A 2.
Verbickis F 160.
verbs A 6.
vest D 64.
† vēja drošs C 28.
(radiofona) vēstītājs E 144.
† vikse E 156.
† viksēt E 156.

† vinnests E 157.
† vinnēt E 157.
viņš, tas D 37.
virēja E 111.
virsa E 158.
† virsma E 158.
virusus E 158.
virsvalks E 112.
† visā pilnībā D 65.
† visā slepenībā D 65.
vispārējs B 19.
vispārīgs B 19.
† visu atzinību D 65.
Vitebska F 164.
Vītrupe F 174.
† vīrišķs B 20.
† Vītrupe F 174.
vietas aizstājējs E 71.
vietā likt E 71.
Vladivostoka F 164.

z

zālainis B 17.
zem D 34.
Zemgale A 2.
zirklītes E 148.
† zīda miksts C 28.
† zīmotnes E 123.
ziedaugi C 26.
ziest E 143.
zutiņi E 81.

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārdi	5
Grāmatas iekārtojums	6
A. Izruna	7
B. Galotnes un piedēkļi	8
Tagadnes formas no vārdiem ar -cīt, -dzīt (loku, moku)	8
Pagātnes akt. divdabju siev. k. formas (mirusi; salikusī, salikušā)	9
Tagadnes refleksīvā divdabju locīšana (akuz. atrodošos)	9
Noteikto adjektīvu formas (manam mazajam brālim, Tālie austrumi)	9
Kārtas skaitleņu noteiktās un nenoteiktās (zīte, krūziņa, kastīte, kastiņa...)	10
Atvasinātie vārdi ar -ot (slēpjot)	10
ē-c. substantīvu pamazināmās formas (krūzīte, „krūziņa“, kastīte, „kastiņa“...)	10
Adjektīvi ar -ains	10
Darītārvārdi ar -ājs un -ējs (vedājs, vedējs)	11
Adjektīvi ar -ējs un -īgs	11
Adjektīvi ar -isks	11
No adj. atvasinātie substantīvi ar -ums un -ība (bargums, bardzība)	12
Tagadnes aktīvie divdabji ar -ošs	13
Substantīvi ar -šana	14
Atvasinājumi ar -tava un -tuve	14
Darītārvārdi ar -onis un -tājs (lidonis, lidotājs)	14
C. Salikteņi	15
Salikteņi ar verba sakni pirmajā un substantīvu otrā daļā († pļaujmašīna, † raidluga, † pildspalva)	15
Salikteņi ar infinitīvu pirmajā un substantīvu otrā daļā († celtspēja, † daritgriba)	16
Salikteņi ar substantīvu pirmajā un adjektīvu otrā daļā († asinssarkans, † piena balts)	16
Līdz- salikteņos ar vārdiem un substantīviem († līdzdarbojas, † līdzredaktors)	17

sporta makšķernieks († makšķernieks-sportists)	18
stārmeši († starumeši)	18
D. Sintakse un frazeoloģija	18
Ciešamā kārtā	18
Dēbitīva konstrukcijas († jāpļauj sienu)	19
Prepozīciju lietāšana	19
caur	20
iekš	20
pie	20
uz	21
zem	22
Vārdu kārtā († novietotais Liepājā pulks)	23
Pronōmens „šis“ ar nekatras kārtas nozīmi († sakarā ar šo...)	23
Pronōmena „tas“ un „viņš“ lietāšana	23
Vecā un Jaunā Derība; latviešu un krievu valoda; Antons un Pēteris Birkerts (-ti)	24
Stīla kļūdas († kvīts par no Kalniņa saņemtām summām)	24
Adverbi no divdabjiem († apsveicami būs tas, ka...)	25
Datums	25
Adreses	25
Prepozīcija pie komparatīva (vecāks nekā es; ne vēlāk kā ceturtdien)	25
Ipašvārdu locīšana (nopirku dzejoļu krājumu „Gals un sākums“)	25
Predikāta saskaņa ar subjektu (daļa strādnieku atteikusies)	25

Atsevišķas frazes:

† izvilkties no dzīvokļa	26
† ieņem amatu	26
† iepretim kaņojošām valstīm	26
† jautājumu uzstādīt	26
† dzīt jokus	26
† likties uz rakstīšanu	26
† mazākais kaņš nav sācies	26
† neskatoties uz	26
† skaņa pāriet par skaņu	27
† pēc visa spriežot	27
† pildīt, izpildīt pienākumu, noteikumus utt.	27
† piekrist domām	27
† sastāv no	27
Objekts aiz saīsinājuma „skat“	27
† slēgt (=secināt), nākt pie slēdziena	28
† strādā kā skolotājs (=ir par skolotāju)	28
† Tas jāzina lauksaimniekiem	29

† uzkrītošs apgērbs; uzkrīst	29
† vest miera sarunas, grāmatas, pievest piemērus	29
† visu atzinību, visā slepenībā	29
† tā vēl tālu nebija dārgākā	29
E. Atsevišķi vārdi	30
F. Svešu īpašvārdu izruna un rakstība	43
G. Uzvārdi	46
H. Rakstība, interpunkcija	48
Vārdu reģistrs	50

J. Endzelīns

VALODAS UN RAKSTĪBAS JAUTĀJUMI

Redaktore I. Briģe
 Māksl. redaktore M. Aļševska
 Tehn. redaktore B. Briede
 Korektore Z. Stikute
 Vāku zīm. A. Kreslīņš

SIA «Apgāds Zvaigzne ABC». LV 1013, Rīgā, K. Valdemāra ielā 105. Reģistr. Nr. 000315416. Red. Nr. H-318. Formāts 84×108/32, iespiests valsts uzņēmumā «Poligrāfists», K. Valdemāra ielā 6, LV-1050, Rīgā, Pas. Nr. 196.

Kontroleksemplārs

4 0.30

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305067843

94-3
L598

Ir vēl latvieši, kas domā, ka viņiem ir vēlama pamācība dzimtās valodas un rakstības jautājumos un ka spriešanai par šiem jautājumiem ir vajadzīga valodnieciska izglītība. Viņu vajadzībām ir nodomāta arī šī grāmatiņa — kā papildinājums manām «Dažādām valodas kļūdām» un P. Ozoliņa «Valodas prakses jautājumiem». Kā tur, tā arī te kļūdu piemēri nav izdomāti, bet jēti no dažādiem rakstiem. Šie piemēri jau iepriekš ir minēti un pārrunāti R. L. B. valodniecības nodaļas sēdēs.

J. Endzelīns.